

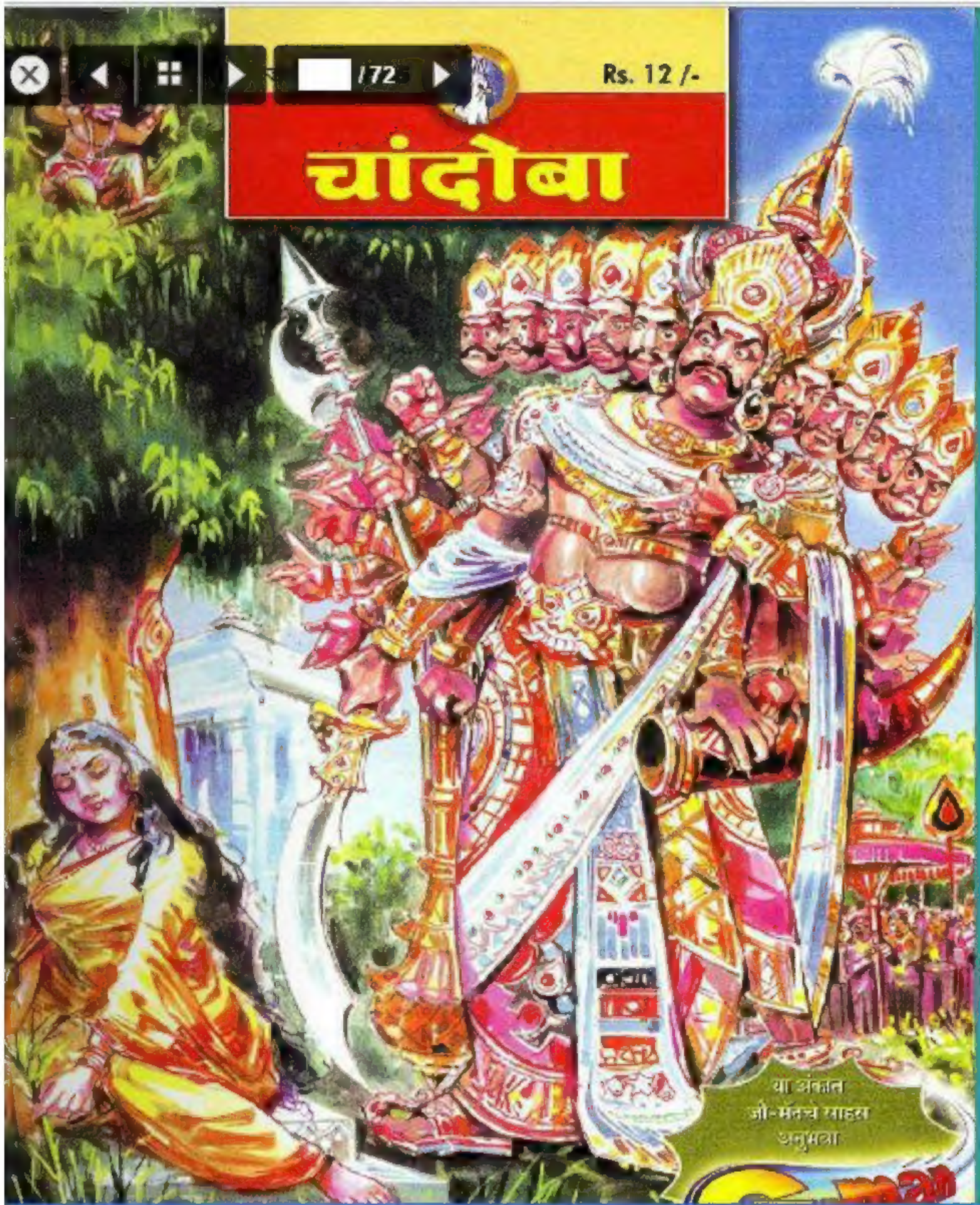

172

Rs. 12 /-

चांदोबा

या अंकत
जी-मंतचे याह्य
अनुभवा

दुखी राजबंधु

फार पूर्वीची गोष्ट आहे ही! महानगर हे शहर विशाल देशांत राजधानीपासून खूप दूर होतं देशांत जरी कुठे दुष्काळ असता तर महानगर मात्र त्यापासून सुक्षित होतं. तिथली जमीन सुपीक होती असं कांदीजण म्हणत, तर तिथले नागरिक चांगले छेते असंही कांदीजण सांगत. पण या सुस्थितीचे सारे श्रेय नगरपाल हेमशंकरला आहे असं बरेच जण ठासून सांगत असत.

हेमशंकर बहुश्रुत होता, साधेसुधे जीवन जगत होता. त्याला राहाण्यासाठी चांगले राजभवन होते. पण तिथे न राहता तो नागरिकांच्या समवेत एका साध्या झोंपडीत आपल्या पारिवारिको राहत होता. नगराच्या कामासाठी तो दिवसा त्या राजभवनात जात असे. आम जनतेच्या तक्रारीचे नीट निवारण करण्यांत तो जातीने लक्ष घालीत असे.

नगरांतल्या लोकांचे हेमशंकरवर प्रेम होते. पण

राजबंधु हा एकमेव नागरिक त्याचा मत्सर करीत होता. नांवाप्रमाणे तो राजाचा दूचा नातेवाईक होता. तो खूप श्रीमंत होता. पिढ्यान् पिढ्यांनी बरी नुसते बसून खाछे तरी त्याची संपत्ती घटली नसती. पण जरी पैसा अमाप होता तरी त्याला लोक प्रतिष्ठित मानत नसत.

राजबंधुच्या पत्नीचे नांव होते राणीबंधु, ती देखील राणीची सांघी नातला होती. एके दिवशी या दोघा पतीपत्नींमधे पण व प्रतिष्ठा मिळवण्यासाठी काय फरायता हवे याबद्दल सर्वा झगली.

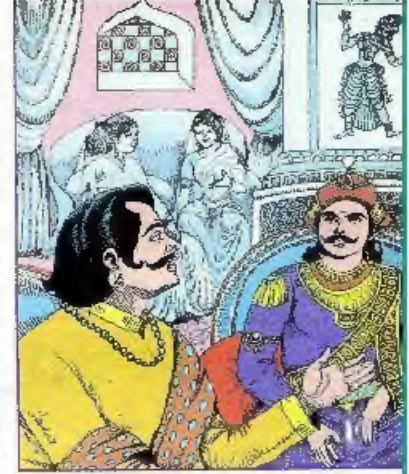
दानशूर शिबीराजा, यशान्ति, बळी, हे नगळे चक्रवर्ती होते. असामान्य दानवीर कण्ठिखील अंगलज बनल्यानंतर यशस्वी व प्रतिष्ठित गणला गेला होता. याचाच अर्थ असा की यश व प्रतिष्ठा ही पदाशी जोडलेली असतात. जरा वेळ विचार करून राणीबंधुने विचारले, "जेव्हा कुणी राणी

म्हणवली जाते, तेव्हा लोक तिचा मानसन्मान करतात. पण पदावर नसतानादेखील नांव मिळवणारे कुणी लोक असतीलच की?"

त्यावर राजबंधुने हंसून उत्तर दिले, "जे प्रतिभावंत असतात, त्यांना पद मिळाले नसले तरी ते नामवंत असू शकतात. आम्ही प्रतिभावंत आहोत, पण अनुभवी नाही! आपल्याला आदर मिळनायचा असेल तर त्यासाठी महत्वाचे पद मिळाले पाहिजे. म्हणून आपण त्वरेने महाराजांकडे जावं या, व त्यांना व राणीसाहेबांना विनंती करू या कीं माझी नेमणूक नगरपाल म्हणून करावी. आपली विनंती ते अन्वेषणार नाहीत ही माझी खात्री आहे." दोघेही राजधानीला गेले आणि राजाराणीला भेटले.

त्यांची मागणी ऐकून राजा विचारांत पडला. थोड्याच वेळांत भानावर येऊन राजाने म्हटले, "तुम्हाला नगरपालाचे पद द्यायला माझी हरकत नाही. पण महानगर हे आदर्श नगर मानलं जातं. दिवसेंदिवस त्याची चौफेर वाढ होते आहे. त्याचे खरे कारण आहे चांगला नगरपाल हेमशंकर तिथून त्याची बदली करणे न्यायाचे ठण्णार नाही ना?"

राजबंधु म्हणाला, "महाराज, महानगर संपन्न व स्वयंपूर्ण आहे. कारण तिथले नागरिक कष्टाळू आहेत, हे विसरला येणार नाही. लोक सारे श्रेय हेमशंकरला देतात आणि त्याची प्रशंसा करीत बसतात. एवढंच नाही तर लोक आता असं म्हणतात की विशालदेशाचा राज्यकर्ता हेमशंकर झाला तर फार बरं! त्याच्या यशावर नियंत्रण आदीचा

डेवले नाही तर आपले सिंहासन संकटात येईल."

हेमशंकरच्या लोकप्रियतेपुढे आपले आसन संकटात पडेल, याची तोपर्यंत राजाला कल्पना नव्हती. त्याचे मन विचरले. उलटसुलट विचार केल्यावर राजाराणीला एक मार्ग सुचला. त्यांनी महानगरला ताबडतोब एक दूत धाडला. त्या दूताने हेमशंकरला सांगितले, "आपल्या कारकीर्दीत या नगराची फार भरभराट झाली. महाराजांची इच्छा आहे की सध्या देशाची अशीच प्रगती व्हावी. या कामांत त्यांना आपले सहाय्य हवे आहे. यापुढे आपण महाराजांचे सल्लागार व्हाव. आणि आपल्या जागी इथे राजबंधु नगरपाल होतील."

अशा रितीने राजबंधु नगरपाल बनला. त्याने तोंडपुजे लोक जवळ केले, आणि त्यांच्यामार्फत

तो स्वतःची प्रशंसा करून घेऊं लागला. त्याच्या कल्पनेपेक्षा कितीतरी जास्त पटीने त्याची प्रतिष्ठा वाढली.

राजाज्ञेनुसार हेमशंकर राजधानीला पोचला. अनेक क्षेत्रांत त्याने राजाला रास्त सल्ला द्यायला सुरुवात केली व तो अंमलात आणला गेला. सारा विशालदेश स्वयंपूर्ण व संपन्न होऊं लागला.

दोन वर्षांनंतर महानगरांत भयंकर दुष्काळ पडला. जे नगर आजपर्यंत वैभवसंपन्न होते, लोक सुखी होते, तिथे आता हाहाःकाह माजला. धान्याचे दुर्भिक्ष झालेच, त्याशिवाय पिण्याचे पाणीदेखील दुर्लभ झाले. जेव्हा राजाला महानगरांतल्या नागरिकांवर आढेले संकट समजले, तेव्हा राजाने हेमशंकरला तिथे पाठवले व या दुर्दशीचे खरे कारण शोधण्यास सांगितले.

जानेवारी २००५

त्यावेळी मंत्रीगणांनी राजाला सांगितले, "आता संपूर्ण देश सुखी व संपन्न आहे. तर महानगरांत दुष्काळ पडला आहे. हेमशंकराच्या कारकीर्दीत तिथे सारे काही सुरळीत चाललेले होते. ते तिथून बाहेर पडले आणि महानगराच्या दुर्दशेला सुरुवात झाली. महानगरावर आलेले हे संकट निवारले जाईल आणि सारा देशही सुखी होईल, असे कांहीतरी ठोस पाऊल उचलले पाहिजे."

राजाने नकारार्थी मान हालवत म्हटले, "आपल्या विचारसरणीत कांहीतरी कुठेतरी वुटी आहे हेमशंकरच्यामुळे जर देशाचे भले होणार असेल, तर महानगराचेही भले होईलच की! नाही तरी महानगर हे देशाचा एक हिस्सा आहे."

मंत्रीगणांनी ताबडतोब सांगितले, "आपल्या या प्रश्नाचे उत्तर महानगराचे नगरपाल राजबंधु यांनी दिलं पाहिजे. आपल्या आज्ञांचं पालन त्यांच्याकडून झालंय की नाही ते आपण जाणून घ्यावं."

या सूचनेतली कळकळ राजाला जाणवली. म्हणून महानगरांतली सत्य परिस्थिती पाहाण्यासाठी राजा स्वतःच तिकडे गेला. तिथे पोचल्यानंतर एकूण रागसंग पाहून राजा फारच दुःखी झाला. पृथ्वीवरचा स्वर्ग अशी ख्याति असणारे नगर आता अगदी बकात झाले होते. गरीब बेकार होते, धनिकांना चोरांची भीती होती, आणि रोगराई फैलावली होती. जेव्हा राजाने नगरांत प्रवेश केला तेव्हा राजबंधुने राजाचं भव्य स्वागत

10

चांदोबा

केलं आणि आपल्या लोकांमार्फत राजावर स्तुतीचा भडिमार केला.

राजभवनात पोचल्यानंतर राजबंधु व हेमशंकर यांनी राजाची भेट घेतली. हेमशंकरने राजाला म्हटलं, "महाराज, कांही काळांत इथे फारच जमीती माबलेली दिसते आहे. स्वार्थी लोकांचा राज्यकारभारांत बुजबुजात झाला, आणि नगराची बुर्वशा झाली आहे. इथली व्यवस्था पाहायला मला दोन वर्षांची मुदत पा. मी ते महानगर पूर्वीसारखं प्रगतिच्या मार्गावर घेऊन जाईन आणि त्याला पूर्ववत शोभिवंत नगर बनवू शकेन."

तेव्हा राजबंधुने खुलासा करीत म्हटलं, "राज्य, सगळेच दिवस कांही सारखे नसतात. नगराची ही बुर्वशा केवळ अनैतिक अधिकारी आहेत म्हणून झालेली नाही. ती फक्त बैबाची तोंता आहे. मला फक्त दोन महिन्यांचा अवधी बाचा महाराज! मी नगराचा कायापालट करीन."

राजाने एकवार राजबंधुकडे रोखून बघितले आणि नंतर हेमशंकरकडे मान वळवून त्याला राजाने विचारले, "मी राजबंधुच्या शब्दावर विश्वास ठेवू की तुमच्या शब्दावर विश्वास ठेवू?"

हेमशंकरने अतिशय नम्रपणाने उत्तर दिले, "महाराज, राजबंधु खरं तेच सांगत आहेत, पण मी इथे असताना मी जनतेच्याबरोबर राहत होते. आता राजबंधु राजभवनांत राहत आहेत. मला प्रजाजन आपापल्या अडचणी सांगत होते. तसे खांना त्यांनी सांगितल्या नसतील, म्हणून त्यांना खरी परिस्थिती पूर्णपणे माहिती नसेल."

चांदोबा

त्यावर राजबंधुने उत्तर दिले, "महाराज, प्रजाजन आणि मी खांच्यात अजिबात अंतर नाही. सत्य काय ते जाणून घेण्याचा एकच मार्ग आहे. आम्ही दोघेही नगरांतल्या सर्व प्रकारच्या लोकांना भेटून त्यांच्याकडून खरी माहिती मिळवून घेऊं."

राजाने सांगितलं, "ठीक आहे, मी वेब पातटून तुमच्याबरोबर येईन. त्यानंतर हेमशंकराच्याबरोबर जाऊन लोकांना भेटेन."

त्यानुसार राजा व राजबंधु नगराच्या दिशेने पुढे निघाले. ते प्रथम एका श्रीमंतकडे गेले. नुकतीच त्याच्या घरी चोरी झाली होती. चोरांनी एक लाव मोहरा नेल्या होत्या. त्या श्रीमंताच्या मुलाने चोरांना थांबवण्याचा खूप प्रयत्न केला, पण चोरांनी त्याला मार दिला आणि त्यांत तो धापाळ झाला, ते सारे कुरंग राजबंधुच्याजवळ

11

जानेवारी २००५

घाय मोकलून रडायला लागले. त्या घरांतल्या खिपांना धीर देतादेता स्वतः राजबंधुलाही रडू कोमळले.

त्या घरांतून बाहेर पडताना राजबंधु राजाला म्हणाला, "पाहिलंत महाराज, लोक मला फार मानतात. त्यांच्याशी बोलताना मला माझ्या भावनांना आवर घालता आला नाही. मला ते किती जवळचे वाटतात ते आपण पाहिलंत ना!" त्यानंतर त्यांनी आणखी दोन श्रीमंत, चार मध्यवर्गीय व पांच गरीब घरांना भेटी दिल्या. प्रत्येक ठिकाणी हेच झालं.

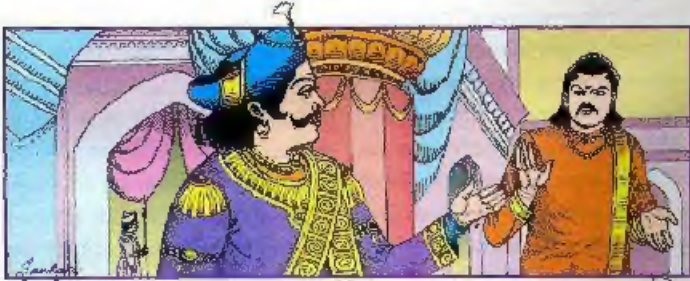
संध्याकाळी, हेमशंकरच्याबरोबर राजा नगराच्या दुसऱ्या एका पेठेकडे वळला. तिथे सर्व वर्गातल्या लोकांची परिस्थिती फारच केविलवाणी होती. पण हेमशंकर त्यांच्याशी प्रेमाने बोलला आणि त्यांच्या अडचणी त्याने लक्षपूर्वक ऐकल्या. त्याबरोबर खुलासेवार माहितीसाठी त्याने अनेक प्रश्नही विचारले.

राजभवनार्त परत आल्यानंतर राजाने

हेमशंकरला म्हटले, "नागरिकांची अवस्था फारच कठीण दिसते आहे. त्यांना पाहून राजबंधुला तर अशू आवरेनात. पण तुम्हाला मात्र थोडेसेदेखील दुःख वाटलेले दिसले नाही."

हेमशंकरला आश्चर्य वाटून त्याने उत्तर दिले, "महाराज, मला दुःख जरूर वाटले होते. पण मी माझ्या भावनांना आवर घातला. आपण राज्याचे अधिकारी आहोत, कोणत्याही स्थितीत जनतेच्या समोर असहाय्य, अनाथाप्रमाणे आपण खता कामा नये. त्यामुळे त्यांच्या मनांतल्या प्रतिमेला तडा बसतो. लोकांची विचारपूस केल्यानंतर माझ्या लक्षांत आले की शासनपद्धती आंतून पूर्णपणे बिघडलेली आहे आणि ह्याला अधिकारीच जबाबदार आहेत. आपणदेखील पाहिलंत. आता याला उपाय शोधायला हवा."

हेमशंकरचे बोलणे ऐकून राजाने त्यावर फारसा विचार केला नाही. त्याने लागलीच हेमशंकरला नगरपालपदावर पुन्हा नेमले आणि राजबंधुला आपला सल्लागार नेमले.

जानेवारी २००५

अस्वल्या मांत्रिक

14

(अस्वल्या मांत्रिक आणि कालीवर्मा मायामर्कटाचा पाठलाग करित किल्ल्याजवळ पोचले. अस्वल्या बधिकाने त्यांना किल्ल्याच्या आंतल्या तटाईची माहिती दिली. जितवेरू राजाच्या मंत्री जीवशुभाने तिथे पोचल्यानंतर एका लैविकला कालीवर्मकडे धाडले. तितक्यांत नगमल्ल डाकू व त्याच्या साथीदारांनी किल्ल्याच्या दरवाज्यांना आग लावली. त्यानंतर...)

किल्ल्याचे दरवाजे जळून, त्यांची राखरंगोळी झाली. ते पाहून अस्वल्या बधिक सोंडतुडक्या हत्तीवर स्वार होऊन जेव्हा तिथे पोचला तेव्हा तो म्हणाला, "कालीवर्मा महाराज, आता आपण किल्ल्यांत प्रवेश करू. तिथे तो मायावी मर्कट नकी आपल्या हाती लागेल." आणि जळकी लांकडे हातांत धरून उड्या मारणाऱ्या रानटी नोकतला हांक मारून तो म्हणाला, "ए सेवका! लौकर इथं ये आणि या हत्तीला किल्ल्याच्या आंत ने!"

त्या सेवकाने हातांतली लांकडे दूर फेकून

दिवी व नागमल्लाला सावधगिरीचा इशारा देत तो म्हणाला, "अस्वत्प्यामहाराज, हा बघा मी आलोच!" आणि तो त्या हत्तीच्या दिशेने जाणारच होता, तेवढ्यांत नागमल्लाने त्याला हातामे खूण करून थांबवले व म्हटले, "इथे आता मला बि माझ्या साथीदारांना काय काम आहे? आम्ही आपली रानाची वाट घरतो आणि आमचा धंदा पुन्हा सुरू करतो!"

किल्ल्याच्या दरवाज्याजवळ असलेल्या कालीवर्माने हे शब्द ऐकले आणि तो नाराज झाला.

नागमहलाच्या दिशेने उगमने बळत, तलवार दाखवून तो बोलला, "अरे एनटी दरोडेखोरा, शेवटल्या सणी तू आपल्या बाईट विचारांची ओळख दिलीसच ना! निःशस्त्र वाटसर्यांना धाक दाखवून त्यांना लुटणे एकटेच तुला ठाऊक, पण धैर्य दाखवून शत्रूशी दोन हात करण्याचे साहस कां तुम्ही दाखवत नाही?"

त्यावर नागमहलाने सर्वांकडे एकवार नजर फिरवली आणि उत्तर दिले, "मी जन्मलो तो एक सुटार म्हणूनच! पोट भाण्यासाठी ज्यांच्याकडे घन मिळेल त्यांनाच मी लुटतो. आता कित्यांत दुर्मुखराजा निकला किंवा सूर्यभूषिता निकला, मला काय त्याचं सुखदुःख?"

असल्या मांत्रिकाच्या लक्षांत आले की पैशाच्या लालसेने नागमहल आडयळणाने अग्रे उलट सुलट बोलतो आहे, आपली तलवार

जानेवारी २००५

नागमहलाच्या खांब्यावर टेकवून कालीवर्माने बरडावून त्याला म्हटले, "अरे नागमहल! या तलवारीत मंत्राची शक्ती नाही, पण जर ह्या माझ्या पंजदंड असला तर एवढाच तुलाही अस्मत्तच्या स्वातंत्र्यात मी बदलून टाकले असते. दुर्मुखराजा सोडून दुसरा कुशी आता विजयी झाला तरी तो अरण्यांतल्या विलक्षण श्वापदांसारखा तुमचीच शिकार करेल. हे लक्षांत कसं येत नाही तुझ्या? तू तर अगदीच रानटी आहेस की?"

हे शब्द ऐकून नागमहल वाटलं की त्याने दुर्मुखराजाच्या पक्षांत जाणं हेच योग्य ठरेल. त्याने आपल्या दोघा सहकाऱ्यांच्याकडे वळून पाहिलं आणि म्हटलं, "अरे ऐका! आजपासून आपल्याला रानाकनांत घटकण्याची कांहीही जरूरी नाही. आपण जर दुर्मुखराजाच्या पक्षांत राहून शत्रूचा संहार केला तर ते विजयी झाले की त्यांच्या सैन्यांत आपल्याला नक्की नोकरी मिळेल."

आपल्या नेत्याच्या तोंडून ही बातमी ऐकल्यावर दोन्ही डावू आपापल्या तलवारी उंचावून ओरडले, "दुर्मुख महाराजांचा विजय जसो!"

असल्या मांत्रिक आणि कालीवर्मा आपापल्या वाहनंवर उगार होऊन वचिकाला म्हणाले, "आपण सगळेजण मिळून वहाजणवेडीत होणार नाहीत. आपले मुख्य काम म्हणजे मायाची मर्कटाचे रूप धारण करणाऱ्याकडून पंजदंड हस्तगत करणे आहे. त्यानंतर दुर्मुखराजाचे रक्षण करणे हे आहे. त्यासाठी तुम्ही प्रत्येकाने आपले धैर्य व त्याग यांचा परिचय करून घ्यायला हवा."

14

चांदोबा

सर्वांना हलपारे उंचावून घोषणा केली, "कालीवर्मा की जय!"

घोड्यावर उगार झालेला कालीवर्मा पुढे राहून किल्ल्याच्या आंत जाऊ लागला. कांहीतरी आठवलं म्हणून त्याने घोडा मागे फिरवला आणि विचारले, "राक्षस उग्रदंड कुठे आहे?"

त्याचवेळी उग्रदंड एका हत्तीची सोंड पकडून दूर उभ्या असलेल्या जितकेतूचा भंत्री जीवगुप्त याच्याकडे जात होता.

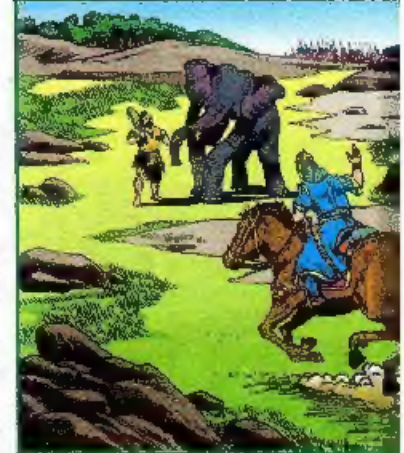
ते बघून कालीवर्मा थक्क होऊन अस्वल्या मांत्रिकाला म्हणाला, "गुरुजी! हा राक्षस जितकेतूच्या पक्षाला मिळणार असं वाटतंय."

"असं कधीही होणार नाही. त्याचं माझ्याकडे कांहीतरी वैयक्तिक काम आहे असं मला कळतंय. तू इटकन जा आणि खरी गोष्ट काय आहे त्याचा छडा लाव." मांत्रिकाने सल्ला दिला.

या गोष्टी ऐकून अस्वल्या वचिक हत्तीवर बसलेल्या दुर्मुखराजाच्या अंगरक्षकांना म्हणाला, "अरे अंगरक्षकांनो! तो राक्षस कदाचित कालीवर्माजींना कांहीतरी दगाफटका करील, पण त्यापूर्वीच आपण सावध होऊन त्यांना संरक्षण देत त्यांच्या पाठीमागून हत्तीबरोबर जाऊं या." असं सांगून त्याने एका वन्य माणसाला आज्ञा दिली आणि कालीवर्माच्या घोड्याच्या पाठोपाठ आपला हत्ती नेला.

घोड्यावर बसलेला कालीवर्मा आणि हत्तीवरचा अस्वल्या वचिक व अंगरक्षक आपल्या दिशेने येत असलेले पाहून उग्रदंड राक्षस क्षणभर

चांदोबा

स्तब्धित झाला. नंतर त्याने आपली दगडी गदा वर उचलली, आणि हत्तीची सोंड पकडून ती त्यांच्या दिशेला बळवून ती तयारीने उभा राहिला.

कालीवर्मा उग्रदंडाजवळ जाऊन म्हणाला, "उग्रदंड, हे काय आहे? आम्हाला वाटलं होतं की तू आमच्याबरोबर किल्ल्यांत येशील आणि दुर्मुखराजाचे सूर्यभूषितापासून रक्षण करशील!"

"कालीवर्मा, दुर्मुखराजा जिवंत आहे असा तुला विश्वास आहे कां?" उग्रदंडाने विचारले.

"दुर्मुखराजा आत्तापर्यंत मेला असेल अशी शंका तुझ्या मनांत कां आली? किल्ल्याच्या आतले कांही सैनिक दुर्मुखच्या बाजूने लढत आहेत. तसं नसेल तर आतला शस्त्रांचा खणखणट आपल्याला कसा ऐकू आता असता?"

दूरवर उभ्या असलेल्या जीवगुप्त मंत्र्याच्या

15

जानेवारी २००५

सैनिकांच्या शिरोने हाताने छूण करित उग्रदंड राक्षस म्हणाला, "कालीवर्मा, तुम्ही सारे किल्ल्याच्या दारांतच वायफळ चर्चा करण्यांत कां वेळ बाया घालवत आहात? अजूनही तुम्ही लौकर किल्ल्यांत घुसा, दुर्मुखराजाला वांचवा, आणि त्याबरोबर मायामर्कटाकडून मंत्रदंड मिळवा!"

"हेच करायला आम्ही तिकडे जात आहोत, पण या हत्तीला घेऊन तू कुठे चावला आहेस?" कालीवर्मने प्रश्न केला.

उग्रदंडाने दगडी गदा जीर्णगुहाच्या दिशेने उंचावत म्हटले, "जीर्णगुम मंत्री आणि त्याचे सैनिक किल्ल्यांत मागल्या बाजूने घुसून तुम्हाला मारतील म्हणून मी त्यांना रोखून धरायला जातो आहे."

हे शब्द ऐकून कालीवर्माला फार समाधान जाणेवारी २००५

वाटले आणि बधिक वगैरे मंडळींबरोबर तो किल्ल्याच्या दऱ्याज्याजवळ परत आला. सगळे गर्जतच किल्ल्यांत शिरले. दोन हत्तीवर तलवारी, भाते घेऊन कांहीजण स्वार झाले होते. परंतु एका घोड्यावर कालीवर्मा, रेड्यावर अस्वल्या मांत्रिक आणि त्यांच्यामागे नागमह व त्याचे साथीदार ओरडत येताना बघून सूर्यभूपतीचे सैनिक धावून गेले व त्याला म्हणाले, "महाराज, अस्वल्या मांत्रिक हत्तींचे दळ घेऊन आत येतो आहे. या क्षणी आपण झपूत पळून जाणेच योग्य आहे."

दुसऱ्याच क्षणाला एका लहानशा इमारतीच्या मागे लपलेला सूर्यभूपती आपली रक्ताने माखलेली तलवार परत पुढे घेऊन गरजला, "अरे सैनिकांनो, तुम्ही घाबरू नका. दुर्मुखच्या पक्षांत सडणत्या बहुतेक सर्वजणांना आपण मारलेले आहे. हा मांत्रिक काय विशेष करू शकणार आहे? आपल्या पक्षांतल्या मायावी मर्कटाकडे मांत्रिकापेक्षां जास्त मंत्रशक्तीचे बळ आहे ना?"

सूर्यभूपतीला बघून कालीवर्मा दांतओठ खात ओरडला, "अरे भेकड मांडलिका, माकडाची मदत घेऊन लड्याई जिंकायचा येत आहे वाटतं तुझा? दुर्मुखराजा कुठे आहे? झटकन सांग, त्याच्या हातून मी तुझा शिरच्छेद करवणार आहे."

त्याच वेळी त्या इमारतीच्या छोट्याशा भिंतीवर मायामर्कट उडी मारून येऊन बसला आणि किचकिच करू लागला. सर्वांनी माना वळवून त्याच्याकडे बघितले. मर्कटाच्या उजव्या हातांत मंत्रदंड चमकत होता, उजव्या

चांदोबा

हातांत एका मुंडक्याचे केस पकडले होते. ते हलवत मर्कट म्हणाला, "अरे कालीवर्मा, तू दुर्मुखराजाची माहिती विचारतो आहेस ना? हे बघ, त्याचे घडवेगळे मस्तक आहे. तू त्याच्या घडाच्या रोथ घेईपर्यंत तुझे मस्तकदेखील सूर्यभूपतीच्या तलवारीने असेच घडावेगळे होऊन खावी जमिनीवर पडेल."

लोच अस्वल्या मांत्रिकाने तब्यार उपसली आणि आपल्या वाहनाला म्हणजे रेड्याला पुढे लकलत तो बोवला, "माकडाच्या रूपांतल्या दुष्ट भ्रान्तिमती, तू माझा मंत्रदंड चोरला आहेस म्हणून उगीच दुरळून जाऊ नकोस. माझ्याजवळचे शस्त्रदेखील तितकेच प्रभावी आहे. तुझे गुरू मिथ्यामिश्रसुद्धां ब्रम्हपुत्रेच्या कांठचा प्रदेश सोडून इकडचे आण्य बघायला आले आहेत वाटतं?"

या प्रश्नाचे उत्तर म्हणून मायामर्कट तुच्छतेने किचकिचत बोवू लागला, "अरे अस्वल्या मांत्रिका! तुझ्या मंत्रशक्तीच्या जोरावर तू माझ्या गुरूचा ठावठिकाणा शोध की! बहुतेक माझे गुरू तुझ्या गुरू असन्नलपादाचे मस्तक छाटण्यासाठी बर्फाच्या लादीवर आपली तलवार पाजळत असतील."

हे शब्द ऐकताच मांत्रिक संतापाने लाल झाला आणि दांतओठ खात म्हणाला, "अरे शिष्या कालीवर्मा! तुम्ही सर्वांनी असा कडक पदारा बसवा की किल्ल्यांतला शत्रूपक्षाचा एकही पिंपंत माणूस पळून जाऊ शकणार नाही, आणि शक्य झाले तर या मायामर्कटाला आणि सूर्यभूपतीला पात्र पकडून त्यांचे तुकडे तुकडे करून टाका."

चांदोबा

मांत्रिकाच्या तोंडून हे शब्द बाहेर पडल्यानंतर अस्वल्या बधिक्याच्या हत्तीवर बसलेल्या बन्धमाणसाने बाण सोडला. आणि माया-मर्कटाच्या ज्या हातांत कापलेले मस्तक होते, त्या हाताता तो बाण लागला, त्याबरोबर मायामर्कटाने किकाळी फोडली आणि त्याच्या हातांतले मस्तक घसरून दूर जाऊन पडले.

सगलीच दुसऱ्या हत्तीवर बसलेले दुर्मुखराजाचे दोन्ही अंगरक्षक उडी मारून खाली उतरले आणि धावतच जाऊन त्यांनी त्या मस्तकाची तपारणी केली. "हे कांही दुर्मुख महाराजांचे मस्तक नाही हा मायावी आपल्याला फस्तब्रतोय."

दुसऱ्याच क्षणी अस्वल्या बधिक "सिरसं घेरा!" अशी गर्जना करीत, पणू उंबावत म्हणाला, "अरे राजटी सेवका! तू तर

17

जाणेवारी २००५

मायामर्कटावर बाण चालवून अद्भुत काम केले आहेस की? दुर्मुखराजावर शोधण्यासाठी आम्ही आता सान्या कित्यांतल्या कोपरान् कोपर पिंजून काढू. जे माझ्या परगुचे बळी होणार नाहीत, त्यांना तू तुझ्या बाणांनी ठार मारून परतोकांत पाठव." आणि त्याने हत्तीच्या गंडस्थळावर परगुच्या मुठीने जोरात आघात केला.

हत्तीने गगनधेरी चिंत्कार केला. त्या केळीत मायावी मर्कटाने त्या लहानशा पितीकून उडी मारली आणि तो दिसेनासा झाला. तेव्हा कालीवर्मा अस्वल्या मांत्रिकाला म्हणाला, "गुरुजी, आपण अगोदर सूर्यभूषी व त्याच्या सैनिकांना मरत पाहिले. दुर्मुखराजा या कित्यांत नाही जिवंत असेल असा माझा विश्वास आहे."

तोपर्यंत सूर्यभूषीच्या सैनिकांपासून तपून राहिलेले दुर्मुखराजाचे सैनिक मांत्रिकाजवळ पळतपळत येऊन पोचले नि म्हणाले, "महाराजा! आमचे महाराज शत्रूला भाबरून दरबारांतल्या सिंहासन असलेल्या राजनांत तपून बसले

आहेत." "तर तुम्हीच पुढे होऊन मार्ग दाखवा. शत्रूचं काय करावचं ते आम्ही नसतो." कालीवर्मा त्यांना दिलासा दित. कालीवर्मा आणि अस्वल्या मांत्रिक सभामंडपाजवळ पोचले, तेव्हाच खोलीवर स्वर असलेला अस्वल्या बधिक तिथे आला. दुसऱ्याच क्षणी सिंहासनाव्या दलनाचे दरवाजे उघडले. सर्वांनी आश्चर्याने नवितले की दुर्मुखराजा सिंहासनावर बसलेला आहे.

सारेजम थक होऊन पाहात होते, तोच दुर्मुखराजाने आपला हात उंचावून म्हटले, "हे अस्वल्या बधिका, आपल्या सिंहासनावर पिरून एकदा बसण्याची माझी इच्छा पूर्ण झाली. आता तू कोपत्याही विघ्नशिवाय माझे प्रस्तक छट्टन आपल्या गुरुच्या हातांत देऊ शकतोस. माझी कोणतीही तक्रार राहणार नाही."

तत्काळ तोच बधिकाने आपला परगु उंचावला आणि हत्तीवरून त्याने खाली उडी मारली व तो सभामंडपाच्या दिशेने पळत जाऊ लागला.

(क्रमशः)

जानेवारी २००५

राज-चोर

निरुपमाचा पत्नी विक्रमार्क पुन्हा त्या प्राचीन वृक्षाजवळ गेला. त्याने झाडावरून पत्ते खाली उतरवले, आपल्या खांद्यावर टाकले आणि तीं स्मशानाच्या वाटेने चालायला लागला. तेव्हा सवांत लपलेल्या बेताळाने म्हटले, "राजन् तुझे हे कठोर परिश्रम पाहून मी चकित झालो आहे. मला वाटतं तुम्हा कुणीतरी अप्रत्यक्षपणे अपमान केला आहे. त्यातून त्याला लपवण्यासाठी किंवा स्वतःला सावरण्यासाठी तू प्रयत्न करतो आहेस. सगं, माझा हा तर्क खरा आहे की नाही? बाणूस काहीतरी चांगले करण्यासाठी एखादे काम हातांत घेतो. पण परिस्थिती बदलत नाही. उलट त्या कामातून त्याचे नुकसानच होते, आणि

तो त्याला अपमान वाटतो. लोक हसतील या भीतीने तो ती गोष्ट इतरांना सांगत नाही. त्याबद्दल सावध राहातो. त्याचे उदाहरण म्हणून मी सुनीलवर्मा राजाची गोष्टच तुला सांगतो. एका चोराने ह्या राजाला फसवले. पण ही गोष्ट इतरांना माहीत असू नये असे राजाला वाटत होते. म्हणून जेव्हा तो चोर पकडला गेला, तेव्हा राजाने त्याला शिक्षा केली नाही, उलट त्याला माफी दिली. एक राजा म्हणून त्याने असे करायला नको होतं. त्या राजाची ही कथा नीट लक्षा देऊन ऐक." आणि वेताळ राजाला सुनीलराजाची कथा सांगू लागला.

सुर्यश्रवर्मा राजाचा मुलगा सुनील हा दयानंद मुनींच्या गुरुकुलांत शिक्षण घेत होता. सर्व विद्यांचे भरपूर ज्ञान संपादन केल्यानंतर दयानंद मुनी

त्याला म्हणाले, "तू विशाज्जन कस्ताना त्यांत रस घेतलास आणि निरंतर परिश्रम करीत राहिलास. त्यामुळे इतर विद्यार्थ्यांच्या मानाने तू कमी वेळांत शिक्षणक्रम पूर्ण केलास.

आता तुला इथे राहाण्याची आवश्यकता नाही. विद्या ही माणसाच्या दोन्ही डोळ्यांसारखी आहे. राज्याचा कारभार चालवताना तुला तिचा उपयोग होईल.

जनतेचे कल्याण कसे होईल व त्यांतून सर्वांचा फायदा होईल असे निर्णय अधिकारीवर्गाने विचारपूर्वक ध्यायचे असतात. त्यामुळे राज्यकर्त्याला विद्या ही अत्यंत आवश्यक व उपयोगी असते. या विद्येचा व संबंध मानव-जन्माचाही परम अर्थ आहे परीपक्व. हे परम सत्य तू स्वप्नांतदेखील कधी विसरू नकोस. तीच माझी खरी गुरुदक्षिणा होईल." असे सांगून मुनींनी सुनीलला आशिर्वाद दिला.

सुनीलने गुरुंना भक्तिभावाने नमस्कार केला. गुरुकुलासाठी त्याच्या पित्याने धाडलेल्या वस्तू त्याने गुरुजींना अर्पण केल्या आणि तो राजधानीला परतला.

विद्येचे तेज त्याच्या चेहऱ्यावर झळकत होते. पूर्णचंद्रासारखा तेजस्वी दिसणारा आमला पुत्र पाहून राजा सुधीरवर्माला फारच आनंद झाला. मंत्रीगण व राजगुरुंना विचारून त्याने मुलाला यादामाटांत राज्याभिषेक केला.

पित्याला साजेशा रीतीने पुत्रानेही राज्य-कारभार दस्तऐवज चालवला. गुरुकुलांतून वाहेर

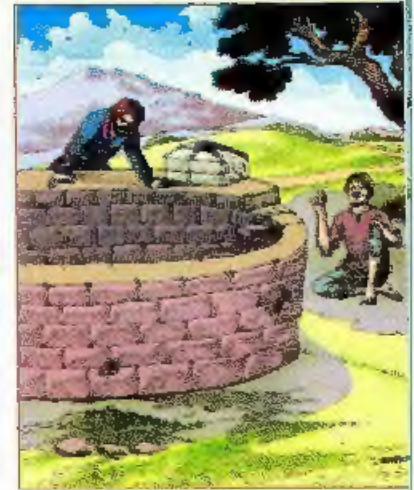
पडताना गुरुजींनी सांगितलेले उपदेशपर शब्द त्याच्या कानांत गुंजत होते. म्हणून तो बरेच वेळा बेश पातट्य राज्यांत फिरत असे आणि प्रजेच्या चिंता समस्या यांची माहिती मिळवीत असे.

जमेल तितक्या समस्यांचे निवारण करण्याकडे त्याचा कल होता. अडचणीत असलेल्या लोकांना मदत करण्यांत त्याला अपार आनंद मिळत होता.

एकदा तो कापडव्यापाऱ्यांच्या वेशांत दुसऱ्या प्रांतात जायला निघाला. राजधानीपासून थोड्याशा अंतरावर वाहणारी नदी पार करून, तिथले रान ओलांडून, तो एका गांवाजवळ पोचला, तेव्हा अचानक त्याला एक केविववाण आवाज ऐकू आला, "माझ्या मुलाला वांचवा, माझ्या मुलाला वांचवा." ते शब्द ऐकताच राजाने तिकडे वळून पाहिले.

तिथे एका ओसाड विहिरीजवळ एक धाणूस उभा होता आणि विहिरीत वस्त ओरडत होता. "अहो भाऊ, माझा मुलगा विहिरीत पडला, मी लंगडा आहे, मला विहिरीत उतरता येणार नाही. माझ्या मुलाचे प्राण वांचवा, कृपा करून त्याला वांचवा." त्याने दीनबाण्या सुरांत विनवले.

वेशांतर केलेल्या सुनीलने कापडाचे मोठे गांठोडे जमिनीवर ठेवले आणि विहिरीत यांकून पाहिले, व आंत उडी मारली. त्याने विहिरीत नीट पाहिले, अगदी तळाशी बुडी मारूनदेखील सगळीकडे पाहिले, पण मुलगा दिसला नाही.

बराच वेळ तो विहिरीत प्रांथला. शेवटी तो बरती आला तेव्हा तिथे तो लंगडा नव्हता आणि राजाचे कापडाचे मोठे गांठोडेदेखील नव्हते. आपण फसवले गेले अजोत हो राजाला लागलीच समजले. तो उदास मनाने राजवाड्यात परतला.

दहा दिवस झाले. अकराव्या परतला जेव्हा सुनील राजा दरबारांत सिंहासनावी बसला होता, तेव्हा हातकड्या घालून एका चोराला तैनिकांनी राजापुढे आणले.

राजाने त्याच्याकडे निरादून पाहिले आणि त्या चोराचा कोणता अपराध होता ते तैनिकांना विचारले.

"महाराज, पुण्यगुप्त सराफाच्या घरी झाला चोरी करताना हा पकडला गेला." तैनिकांनी सांगितले.

थोडावेळ राजाने बनावी विचार करून सांगितले, "ठीक आहे, जेव्हा सकाळपर्यंत याला तुरुंगात ठेवा. त्याला काय शिक्षा द्यायची ते मी उघां सांगेन."

सैनिकांनी त्याला ओढत नेले आणि तुरुंगात डांबून ठेवले.

त्या रात्री राजाने पुन्हा कापडाच्या व्यापाऱ्याचा बेप घेतला आणि तो तुरुंगात गेला. झोपी गेलेल्या चोराला राजाने उठवले.

चोर दचकून उठला आणि समोर त्याच व्यापाऱ्याला बघून चकित होऊन म्हणाला, "तू इथे कसा आलास? तूही एक चोर आहेस की काय?"

राजाने आपली खोटी दाढी काढली, पगडी उतरवली आणि ते पाहून चोराची बोबडीच जानेवारी २००५

बळली. तो थरथर कांपत, चांचरत म्हणाला, "महाराज, क्षमा करा. मी आपल्याला फसवून आपले गांठोडे चोरले. मी यापुढे खरेच कधीही चोरी करणार नाही. मला वांचवा." आणि त्याने राजाच्या पायांवर लोटगण घातले.

"तुझ्या अपराधाची शिक्षा तुला भोगायलाच हवी. सराफाच्या घरी चोरी केलीस त्याबद्दल तुला शिक्षा होईल. तू मला फसवलेस त्यासाठी मी तुला काही शिक्षा करणार नाही. मात्र एक लक्षांत ठेव; विहिरीच्याजवळ जे काही घडलं, ते तू दुसऱ्या कुणालाही, कधीही सांगायचं नाही. ही माझी अट तुला वचल आहे?" राजाने विचारलं.

"हो महाराज, मला प्रान्य आहे!" चोराने राजाचे पाप धरीत म्हटले. राजा तुरुंगातून बाहेर पडला.

दुसऱ्या दिवशी सैनिकांनी चोराला दबारांत राजासमोर उभे केले. राजाचा न्यायनिवाडा ऐकायला सारे दबारी उत्पुक होते.

राजाने चोराला विचारले, "पुण्यगुप्त सराफाच्या घरी तू चोरी करताना पकडला गेलास का?"

"होय, महाराज!"

"ही तुझी पहिलीच चोरी आहे की चोऱ्या करणे हा तुझा धंदा आहे?" राजाने विचारले.

"महाराज, चोरी करणे हा माझा धंदा नाही. माझे शिक्षण संपल्यानंतर माझ्यावर चोरीचा खोटा आळ लादला गेला. ती चोरी मी खरोखरीच केलेली नव्हती. माझ्याक चोर असण्याचा शिक्षा बसला.

काही कामधंदा मिळाला म्हणून मी खूप प्रयत्न केले. पण चोर ठरवला गेलो होतो-साहजिकच कुणी काम देईना. मला जगणे असंख झाले होते. या आयुष्याची समाप्ति करावी म्हणून मी मरण्यासाठी अरण्यांत गेलो पण आत्महत्या करण्याचा मला धीर झाला नाही.

मी भुकेने कळवळून एका विहिरीच्या कांठवर थकून बसलो होतो. तिथे एक पुण्यात्मा आला होता. त्याचे कापडाचे गांठोडे आणि भरपूर शिंदी दिसली ती मी लबाडीने पळवली. ते भोजनाचे पदार्थ मी पोटभर खावे. आणि माझ्या मनात आनं की अशी चोरी करीत मला आरमांत आयुष्य जगता येईल. पोट भरण्यासाठी कष्ट केलेच पाहिजेत, काम केलेच पाहिजे, असं काही नाही. त्या दिवसापासून मी फिरकोळ थोऱ्या करायला लागलो. काल मी सराफांच्या घरात

घरफोडी करताना पकडला गेलो." अशू डाळत त्या चोराने आपली कहाणी सांगितली.

"जर तुला जगायची चांगली संधी मिळाली तर तू चोरी करणे सोडून देशील का?" राजाने विचारले.

"महाराज, मी जन्मत पुन्हा कधी चोरी करणार नाही असे वचन देतो." चोराने डोळे पुसत सांगितले.

त्यावर राजाने आज्ञा केली. गेल्या दहा दिवसांत तूजिये जिथे चोरी केलीस, त्यांच्या वस्तू तू त्यांना फत देऊन टाक व त्यांची माफी माग. तोपर्यंत माझे सैनिक तुझ्याबरोबर असतीलच. त्यानंतर तुला काहीतरी कामधंदा मी मिळवून देईन." राजाने आश्वासन दिले.

हा निकाल देून सभागृहांतल्या सर्व उपस्थितांनी राज्या कायबल्या.

चांदोबा

“आपली आज्ञा शिरसाबंद आहे, महाराज” असं नम्रपणे म्हणून चोर सैनिकांच्याबरोबर गेला. सुनील राजाला आपल्या गुरूजींची आज्ञा झाली व त्यानेही समाधानाने मान झोलावली.

कहाणी पूर्ण झाल्यानंतर वेताळाने राजाला विचारले, “राजन्, राजा म्हणतो की अपराध्याला शिक्षा ही ब्हायलाच हवी आणि दुसरीकडे चोरी केली तरी त्या चोराचा अपराध माफ झाला. हे विचित्र आणि परस्परविरोधी वाटत नाही का? जर चोराने छरी गोष्ट सांगितली अखती तर लोक आपल्याला हंस्तील. या भीतीने राजाने त्या चोराला माफी दिली आणि त्याला रोजगारीचे आश्वासन दिले.

ज्या चोराच्या हतून खुद्द राजाच फसवला गेला होता. त्या चोराला माफी देणे हे तर्कसंगत आहे का? यालाच न्याय व धर्म म्हणायचे का? त्यामुळे देशांत गुन्हेगारी वाढणार नाही का? या माझ्या शंकांची उत्तरे माहीत असूनदेखील जर तू मीन स्वीकारलेस, तर तुझ्या मस्तकाची शंभर शकले होऊन पडतील.”

राजा विक्रमाकाने उत्तर दिले, “अपराध्याला शिक्षा ही ब्हायला हवीच, पण त्या शिक्षेमुळे त्याच्या वृत्तीत बदल झाला पाहिजे. तुरुंगात जेव्हा चोराला राजा भेटला, तेव्हापासून चोराची मनोवृत्ती पालटायला लागली होती. त्याला पश्चात्ताप होत होता. चोर असला तरी राजाने त्याच्या शब्दावर विश्वास ठेवला. चोरी काण्याचे मूल कारण नाहीसे झाले की चोर सुधारला असता ब त्याने चोरी केली नसली. म्हणून छनने चोराला सुधारण्याची एक संधी दिली. आज्ञा राजा फसवला गेला, त्याची गोष्ट गुप्त रहावी ही राजाची इच्छा होती. कारण परोपकाराबद्दल गुरूंचा आदेश त्याला तंतोतंत पाळायचा होता. जग हंसेल याची राजांना शीती नव्हती. पण परोपकाराबद्दल वतनेत विश्वास उत्पन्न व्हावा, या उदात्त विचारामुळे राजाने ही गोष्ट एक गुपित राहावे, अशी अट चोराला घातली होती.”

राजाचा धीनभंग झाला आणि वेताळ शबा-सहित पुन्हा अदृश्य होऊन झाडावर जाऊन बसला.

जानेवारी २००५

भारताचा झरोका

रामायणाची ३०० भाषांतरे

या प्रसिद्ध महाकाव्याची सर्व भारतीय भाषांमध्ये अनेक भाषांतरे

झालेली आहेत. तुदू व वन्यवासी भिल्ली व संताली

भाषांतदेखील रामायण आहे. रोजारच्या आश्रय

आशियाई देशांतल्या अजामीडा, बालीनीज,

कांबोडियन, चिनी, जपानी, लाओशियन, मॅले, थाई व

तिबेटी भाषांतली भाषांतरे पाहून ही कथा किती

लोकप्रिय आहे ते समजते. सर्वयुरोपीय भाषांत रामायण

गेलेले आहे. एका प्रसिद्ध इतिहासकाराने म्हटले आहे 'रामायण हे इतिहासाचे एक पान नाही.

रामायणाचा स्वतंत्र इतिहास विविध ठिकाणी, वेगवेगळ्या वेळी, या विषयाभोवती गुफलेला असून

अनेक भाषांतरांमधल्या कहाण्यांत भरलेला आहे."

स्थानकाला सांस्कृतिक वारसा दर्जा

मुंबईतल्या छत्रपती शिवाजी या स्थानकाला जागतिक वारसा हा दर्जा देण्यांत आला आहे. पश्चिम बंगालमधले दार्जिलिंग या स्थानकालाही हा दर्जा मिळालेला आहे. छत्रपती शिवाजी स्थानक हे

जगांतले सर्वात जास्त दहशरी असणारे स्थानक आहे.

त्याचे बांधकाम १८०८ साली सुरू झाले आणि दहा

वर्षांनंतर स्थानक तयार झाले. महाराणी व्हिक्टोरिया

यांच्यावरून त्याचे नाव व्हिक्टोरिया टर्मिनस ठेवण्यांत

आले होते. १९२६मधे, तेच फ्लाट (प्लॅटफॉर्म)

बाढवले गेले. १९९६ साली आणखी दोन फ्लाट

बाढवले आणि नामांतर झाले. इथून रोज तीस लाख

प्रवाशांची येजा होत असते.

चांदोबा

इतर देशांतल्या दंतकथा (जपान)

म्हणून समुद्र खारट झाला!

फार फार वर्षांपूर्वी अरण्याजवळच्या एक खेड्यात दोन मित्र राहत होते, सुझू आणि यामार. सुझू बलवान आणि चुणचुणीत होता, यामार अशक्त नव्हता, पण जरा आळशी होता. जर एखाद्या उंच झाडावर पिकलेली फळे दिसली, तर सुझू झाडावर चढून फळं काढीत असे. पण त्यातली फळे निवडायला तो प्रथम यामारला संपी देत असे.

दोघेही गोठे झाले, त्याची लहान्छी सुझू एका

लहानशा बघत राहून मोलमजुरी करून आपला उदरनिर्वाह करीत होता. यामार मात्र आरामात राहत होता. कारण त्याच्या बघितली काही अंकर जमीन त्याच्या नांवाने ठेवली होती.

जानेवारी २००५

पण दोघांची पैवी कायम ठिकली होती. जेव्हा केव्हा दोघांना वेळ मिळेल तेव्हा ते दोघेजण एकत्र अरण्यात जात. एकदा ते असेच एका गुह्य शिखरे अंधारात चमकणारे काही दगड सुकून बिसले. त्याने ते दगड गोळा केले. गुह्यच्याबाहेर आल्यानंतर त्याने ते यामारला दाखवले. यामाराने ते नीट पाहिले. त्याचे डोळे आनंदाने चमकले. पण तो काहीही न दाखवता सहजपणे म्हणाला, 'मला उद्याच नगरात जायच आहे. तिथे मी या दगडाची किंमत विचारून घेईन.' चुरत्या बिबशी यामार नगातून गेला. त्याच्या कायास खरा ठरला. ते दगड म्हणजे किंमती नसत होती. त्याने ते विकले आणि मापूर घन धडन तो खेड्याची परत आला. त्याने सुझूला थोडसे पैसे दिले आणि पुढे म्हणाला, 'हे दगड अगरीच कामी किंमतीचे निघाले. पण एका श्रीमंत माणसाने ते पुष्पापात्र सजवण्याला म्हणून विकत घेतले. त्यांवेली ही अर्धी रक्कम हो तुझा हिस्सा.' "

यामारने मोठे घर बांधले. थोडे विकत घेतले आणि बरेच नोकरचाकर ठेवले. 'मला माझ्या घरात पुरलेला एक लहानसा खजिना सापडला.' त्याने शेजाऱ्यांना सांगितले.

आपल्या मित्रांचे भान्य फळफळले त्याच्या सुझूला आनंद झाला, 'आपल्याला कधी अढचण आलीच तर त्याची मदत मिळेल?' सुझूने बायकोला सांगितले. पण निला जरा संशययंत होता. सुझूला मिळालेले दगड हेच यामारच्या श्रीमतीचे कारण नसेल ना, असे स्तरखे तिच्या मनात येत होते.

26

चांदोबा

एक बिबशी सुझू एकटाच त्या गुहेकडे गेला. आपल्या तोंड्या आजारी मुलासाठी शीषधे आणायची होती आणि त्याला पैश्याची फार जवरी होती. त्या जमी पोचल्यावर त्याला यामार गुहेत छिद्रांना दिसला. 'तू काय करतो अहो इथे?' सुझूने विचारले. यामार दचकला आणि चप्परात म्हणाला की ना त्या वाटेने जात होता आणि सहजच गुहेकडे बळका होता. 'पण तू फशातली आला आहेस इकडे?' यामारने सुझूला विचारले. 'मी इथे काही दगड मिळतात का ते बघायला आला होतो.' सुझूने खरी गंष्ट पागिनली.

'फार छान! चले, आपण दोघे मिळून शोधू या. जर काही दगड मिळाले तर मी ते घेऊन नगरात जाईन आणि त्याची किंमत करीन. तू पस सरळ रजवावाच आहेस. म्हणून तुला लोक फसवतील. यामार म्हणाला, 'दोघांनी सगळीकडे शोधून पाहिलं. पण त्यांना काहीच हाती लागले नाही.

ते गुह्यच्याबाहेर आले आणि घराच्या वाटेला लागले. 'पाऊस पडेल बहुतेक. चल घरात.' यामार म्हणाला आणि तो सुझूच्याभुडे निघून गेला.

अरे बाळा, ओंबडी ही लाकडाची मोळी उचलून माझ्या डोक्यावर ठेवतोस का रे?' झाडाखाली बसलेल्या एका म्हानारीने यामारकडे बघत काकुळतीने विचारले.

'मामने तिच्याकडे हेट, अशीने बघिलेले नि तो घालेने पुढे निघून गेला.

'आली घाबा मी देतो ती मोळी तुम्हाला उचलून' असे म्हणत सुझूने ती मोळी उचलली आणि म्हानारीच्या डोक्यावर नीट ठेवली. ती तिच्याबरोबर तिच्या झोपडीमधील नीला आणि ती मोळी खाली उतरवायला त्याने म्हानारीला मदत केली.

'मोहा मला मकत केलेस ने पाहून फार बर वाटत हो.' म्हानारीने त्याचे आभार मानले आणि घरात

चांदोबा

जाऊन तिने केवळा एक तुकडा आणला नि सुझूला दिला. 'तुला भूक लागली असेल. हा केवळा तुकडा खा. तुम्ही भूक तर भागेतच. पण तुला जर एखादा रोग असेल तर तो देखील बरा होईल.

सुझूला आनंद झाला. केवळा तुकडा फार मोठा नव्हता. त्याने तो आपल्या आजारी मुलासाठी राखून ठेवला. तिथून चारसहा पाचवे तो पुढे गेला. असेलनसेल, तोच त्याला एक केविलबाणा आवाज ऐकू आला. 'अरे बाबा मला काहीतरी खायला देशील का? नाहीतर भूकने मी मरून जाईन.' एक इसम दगडावर साडबा पडलेला होता. त्याच्या आयुष्याचे शेवट च काही क्षणे उरले असलेले असले त्याच बंधू विसत होता. सुझूने जवळचा भेजला. तुकडा त्याला दिला. त्या मरणसंस्थे माणसाने तो चवीने खाल्ला.

27

जानेवारी २००५

आणि ती लवढताच उठून बसला "अरे भय्या माणसा ही ये तुला एक छोटीशी भेट आहे उठान पण तिची नाकद म्हाज आहे " आणि त्यानं बाजूच्या काड्यानी यनवलेले एक तहानमे चाक मुसुला दिले त्या हा धण्यसाठी एक दांडा होता

"तुला जी वस्तू छानछोरीच होती असेल ती चा चाकाकडे माग आणि दांडा उठाव्या बाजूला फिरव तुझी मागणी पूर्ण झाली की लगेच हा दांडा डावीकडे फिरवायचा म्हणजे हे चाक थांबेल या चाकावर कायमचा तू अवलंबून राहू नकोस तू प्रामाणिकपणे काम केले पाहिजेस जेव्हा तुझ्या सा या गरजा पूर्ण होतील आणि तुझे आयुष्य सुखान जाऊ लागेल, तेव्हा तू हे चाक समुद्रात फेकून दे "

मुसुने त्या माणसाचे आभार मानले ते चाक घेतले आणि ती घराच्या बाटला लागला

हे एवढंस चाक आणि मनांत आलेली कोणतीही वस्तू हे पूर्ण नसकेल, त्याच विस्वास ठेवणे जर करीतच होते. मृताचे औषध आणण्यासाठी मुसुला

थांब घेते होते त्यामाकडे पाहिलेले स न्याने नक्षीच दिले असले असा मुसुला वाटले यामाकच्या घी तो पोंचला तेव्हा पत्यसना ह्वात झाली होती

"अरे मित्रा, मला थोडे पैसे तालडीने हवे आहेत. माझा लहान मुलगा आजारी आहे आणि "

"मुसु, अरे आता ये ना आणि जेवून च ना पण आता मला इनके मित्र झाले आहेत की फक्त काय मूलाच्या अजापाणांत मदान करणे मला काही कामना नाही" यामार म्हणाला अरे, मी तुझे पैसे पात देईन तू मला असने दे ना।

"मी आधी जे सांगितले ते पुन्हा एकदा सगू का? यामारने विचारले

"नाही, मला त्याची काही उकती नाही मुसुने आत्ता सोडला आणि तो घरी गेला

"नाना, तुम्ही हे काय आणले आहे?" मुसुच्या आजारी मुलाने बडिलाच्या हातांतले चक्र पाहून विचारले

"अरे, हे ना! हे आपल्याला जेवण देणार आहे असं मला वाटलं" मुसुने गंमतीने म्हटल आणि चाकापा लागून दांडा उठव्या बाजूला फिरवले

आणि काय चमत्कार, भोजनाचे काही पदार्थ समोर आले, जणू काही जेवायचेच नाही होते मुसुने दांडा डावीकडे फिरवला नंतर मुसुने त्याच पुढ्या ना व्हाना म्हणून चाकाजवळ अंधधुने पाहिलेले ती खगलीच मिळाली त्या छोट्या मुलात ती औषधे किती मि ते बरा झाला तोपर्यंत मसळधार पाऊस झडू झाला होता मुसुच्या बगळस लपटातून आत पाणी गळायला लागले "जरा चांगले भक्ष्य घे आणायला हवे आल्याला" त्याची ही इच्छा पूर्ण झाली

मुसुचे घर आता सगल्या गांवातले शानदार घर झालेले पाहून गांवकरी स्तिमित झाले यामार घर दाखले फाडफाडून बघत राहिला, आणि त्याचे नोंद

बघण्यासारखे झाले होते "हे काय काय झाले रे?" त्याने मुसुला विचारले "देवाच्या कृपेने झाले" मुसुने उत्तर दिले

हव्हुह्वू पैनीबिन नाकोरीत सवायला ताणणाच्या सवे सुखसोयी मुसुने जपवल्या

यामारची त्यामुळे झोप झाली होती व मन धाती वळली होती अनेक रात्री तो मुसुच्या घराभोवती टंढळणी करी आणि छिडकीतून बाहेरून काही नवीन वस्तू दिसलेय का, ते याहाण्याच प्रयत्न करी

एका रात्री यामारला मुसु ने चाक मिळताना दिसला मुसुने उजवीकडे चाक वळवले, आणि देवाची दगडी मूर्ती पुजेसाठी मागितली मूर्ती मिळाल्यावर मुसु त्याच्या बायकोला म्हणाला, "आता हे चाक समुद्रात टाकून चायला हव, आपल्याला पुरेसं सारं काही मिळालंय आपण कष्ट करून आपल्याचा हवा तितका पुरेसा पैसा मिळवायचे विस्मय काय नये "

"आदी बरोबरी" मुसुच्या बायकोने दृजोस दिला

यामारला मुसुचे गुपित समजले मुसु ने चाक कुठे ठेवला आहे ते यामारने भयून ठेवले मध्यरात्री त्याने ते चाक चोखने नेले बुलत्या चिमणी त्याने एक होडी आपली आणि जवळच्याच एका बेटाच्या दिशेने तो निघला त्या बेटावर एक राजवाडा निर्माण करायचा आणि त्यांत सर्व आधुनिक सुखसोयी ठेवण्याच्या असा त्याचा हेतू होता नंतर आपले कुटुंब तिथे हानवायचे, म्हणजे यामारने ते जादूचे चाक चोखले आहे असा मुसुला सशय आला नसत

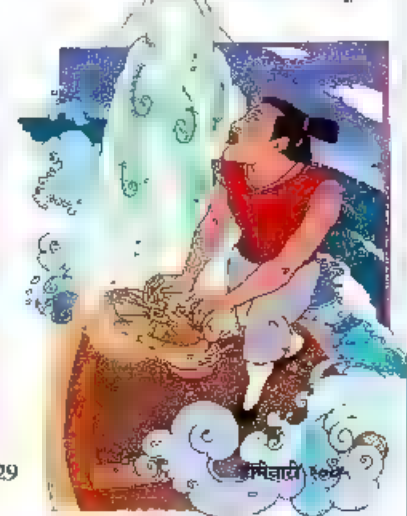
यामारने थोडे भोजनाचे पदार्थ बरोबर घेतले होते थेटकाभा होडी चालकयानात त्याला भूक लागली, व त्याने शिंदरी उघडली व खायला सुवात केली पण त्यादिवशी आचारी फरायत मीठ घालायला विसरला होता यामारला हंमू-ओहो त्याने ते चाक

चांबोबा

घेतले आणि मीठ हवे म्हणून दांडा उठव्या बाजूला फिरवला क्षणातच त्याच्यासमोर मिसाचा ढीग येऊन पडला तो ढीग वाढत राहिला होडीतले वजन वाढू लागले तो ढीग धावणाच काता हे काही त्याला माहीत नव्हते तो भेटून नेला नि इकडेनिकडे पाहू लागला होडी आता बुडायला लागली दोघा नावाळ्यानी पाण्यात उड्या मारल्या आणि दुसऱ्या नावाच्या दिशेने ते पाहून जाऊनगान पण यामारने कांही गेहायला येत नव्हते ही त्या होडीबरोबर समुद्राच्या तळाशी गेला

पण त्या चाकातून मिळणारा मिठाचा ढीग काही केल्या थांबला सारा समुद्र खरत झाला आजदेखील त्या चाकानून मीठ येण्याचे काही थांबलेले नाही समुद्रात हतका गांड पाण्याचा पाऊस पडतो तरीमुद्दां समुद्राच्या पाण्याचा स्फोटपण कांही कामी होत नाही कां ते कळत ना आता?

विष्वावसु

आंध्र प्रदेशांतली एक लोककथा

राजपुत्र जिवंत होतो

स्वप्नसुंदरी ही राजा महेंद्राची मुलगी होती. राजाने आपल्या मृत्युपूर्वी साती राजपुत्रांची तसे केली त्यावेळी स्वप्नसुंदरी तहान होती राजापाठोपाठ राणीचाही मृत्यु झाला तिने आपली कन्या मुनाच्या हाती सोपवली होती

सुंदरीच्या भावाना धाकट्या बहिणीबद्दल फार प्रेम होते पण त्याच्या बायका मात्र आता तिला दासीप्रमाणे रागवू लागल्या आणि तिच्याविरुद्ध तक्रारी सुरू झाल्या राजवाड्यांत सुंदरीची अवस्था कैदिल्ल्याणी होऊन गेली पण तिने

भावजवळ त्याबिबयी कधी कुरकुर केली नाही एक दिवशी सुंदरीला हे जिणे अगदी असह्य झाले "उता मात्र मी माझ्या भावाना तुम्हा प्रत्येकीबद्दल खर काय हे सांगणार आहे" त्यावेळी सर्व भाऊ वाड्यांत नव्हते तिच्या भावज्यानी तिला राजवाड्यातून बाहेर हाकलून दिले. चावती हो इथे तुला आता जागा नाही" त्या म्हणाल्या

"ही, जातेच मी आता, पण पुन्हा येईन ती राजपुत्राणी लग्न करूनच येईन तिने खतरात सांगितले

"होतर तुम्ही चाट बघत बसलाच आहे ना जसा काही जा जा आणि पत्नवी जरी चवन्नराजशी तुम्हे लग्न लागते ना, तरी चू काही परत येऊ नकास" भावज्यानी तिला हिणवले सुंदरी ताबडतोब तिथून निघाली तिची सर्वात धाकटी बहिनी तिच्या मागे पळत गेली 'हे ये तुम्हे कपडे लग्नाच्या वेळी नकोन का? आणि ही भानाची पोटाळी! तुम्ह्या चंद्रराजांसाठी जेवायला इथीच की! वाड्याच्या सोखट्टी फाटकाशी जाईपर्यंत इतर भावज्यांचे कुत्तित हसणे निला ऐकू येन हेने.

चंदनराजा हे नाव तिच्या मनावर कोरले गेले तीपर्यंत तिने हे नाव काही ऐकले नव्हते पण

आता ती त्याचा शोध घेणार होती तिने त्याला घेतायचे ठरवले

वाटेत समोहन येणाऱ्या काही बायका तिला दिसल्या. तिने एकीला विचारले, "ताई, चंदनराजाकडे मला जायच्या मी कोणत्या वाटेने जाऊ?"

त्या बाईचा चेहरा एकदम ठतरला "चंद्रराजा? पण तो तर खूप वर्षांपूर्वीच मरण पावला" तिने इतर बायकांकडे बघत सांगितले 'तो राजा होता का?' त्याचे राज्य कोणते होते?" स्वप्नसुंदरीने चौकशी केली

"तो दक्षिण देशातल्या एका राजघात्या राजा होता म्हणो!" त्या बाईने अगदी सहजपणे सांगितले आणि पुढे जाणाऱ्या घोळक्यान ती धाईयाईने जाऊन सामील झाली

सुंदरी दक्षिणेच्या वाटेला लागली बरेच दिवस ती चालतच राहिली आणि एका अरण्यात पोचली तिथे तिला एका ओलाढा जमीन एका राजवाडा दिसला तिने वाड्याभोवती एक फेरी मारली पण तिथे चिटपाखरं देखील नव्हते

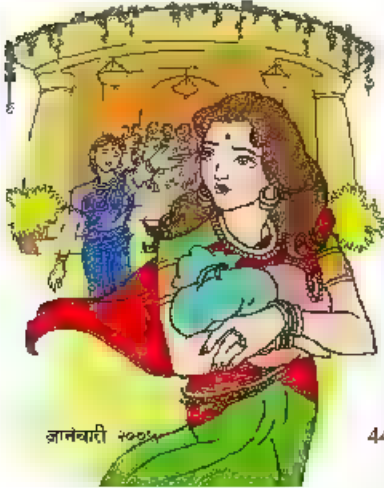
तिने धैर्याने वाड्यात जायचे ठरवले मुख्य दरवाजा उघडाच होता नंतर मात्र तिला तिथे ओटीवर एक कुत्रा व एक माजर दिसले ते या वाड्याचे रहिवासी होते की राखणदार? कुत्रा भुंकला आणि मांजरांनीही भियाय केले तिने तिचे गळोडे उघडले आणि जमिनीवर त्यातला थोडा भात ठेवला त्या कुत्र्याने व माजराने तो अगदी प्रेमाने खातून घातला त्याचा बहुतेक तो एक नवा पत्राचे असावा

कुत्रा त्या मोठ्या वाड्याच्या आत गेला आणि त्याने तोंडात एक लहानशी पुरचुडी साणली व तिला दिली तो कुत्रा तिच्याशी माणसप्रारंखा बांलायला लागला तेव्हा तिला फारच आश्चर्य वाटले "तु मला आणखी थोडा भात दिलास की मी ही पुरी तुला देईन"

"काय आहे त्याच्यात?" सुंदरीला उत्सुकता होती

"जर यातवी ताल पूड एखाद्या खीन कपाळ्यावर तांबवी तर तिचा नवरा दीर्घायुषी होतो आणि ती जर कुमारेका असेल तर तिला मनपर्यंत नका मिळतो" सुंदरीने आपले गळोडे उघडले आणि त्या कुत्र्याला आठ खी थोडा भात दिला तिला कुत्र्याने पुरी दिली तिने त्यांतली कुत्र्याची चिमूट घेतली आणि आपल्या कपाळ्यावर लावली

तोंपर्यंत ते माजदेखील आन घेले आणि त्याने दुसरी एक पुढी आणली. माजर घेऊन म्हणाले, 'ही पादरी पुढ आहे ती घे आणि मलाही थोडासा भात दे।'

'या पादऱ्या पुढीचा मी कसा उपयोग करू? सुदरीने माजराला भात देऊन विचारले त्यावर माजर म्हणाले, 'तू जर ही पुढ डाळ्यात घातलीस तर इतगना तू दिसणार नाहीस, पण तुला मात्र सगळ काही दिसत राहील.' त्या दोन्ही जनावरांनी तिला धन्यवाद देताना सांगितले की तो भव्य महाल एका राक्षसाचा होता. तो राक्षस येणाऱ्याजणाच्या बाटसरुना ठर घाऊन त्यांना खाऊन टाकीत असे. त्यातले उरलेले मांस तो त्या कुत्र्याला व माजगला खायला देत होता.

जानेवारी २००५

माणसाचे मांस खाऊनखाऊन त्यांना आता वीट असला होता. म्हणून सुदरीने दिवलेल्या वाळका भात त्यांनी आवडीने खाल्ला.

राक्षस परत येण्यापूर्वी सुदरीने तिथून जायला हवे असेही त्यांनी तिला सांगितले नाहीतर त्याने तिलाही ठर केले असते. सुदरीने उरलेला सगळा भात त्यांना देऊन टाकला, आणि ती घाईने तिथून निघाली.

त्या अरण्यातून ती सावधपणे जाऊ लागली. सुदैवाने तिला तो राक्षस दिसला नाही. अरण्याच्या टोंकाला एक गवताळ रान होते, ते ओलावून तिला जायचे होते, म्हणजे नंतर तिला पायघाट मिळाली असती, व जवळपासचे एखादे खेडे दिसले असते. तिथे तिला आश्रय हवा होता. अरण्यात मोठ्या झाडांमुळे आभा अंधार वाहत होता, ती तशीच धीटपणे चातल राहिली. एव ओलांडताना तिला लांबवट विन्ध्याचा उज्जड दिसला.

त्या दिशेने ती उज्जडाजवळ गेली. एका मोठ्या राजवाड्यासारख्या महालातून हा उज्जड येत होता. तो महाबदेखील निर्मनुष्य होता. ती आतल्या दालनातून जात राहिली तिथे कुणीही नव्हतं, पण बाळाच्या प्रशस्त चौकात एका झगडाखाली एक ओरा होता. त्या ओटाबाहेर एक मुंदर तरुण निजलला होता. ती त्याच्याकडे एकटक पाहताच राहिली. तो जिवंत असतानासे वाटत नव्हते.

पण तो मेलेलाही दिसत नव्हता. सुदरीने धावून बाट पाहण्याचे ठरवले. ती दुसऱ्या एका

चांदोबा

ओटाच्या टोंकाबा वसून राहिली. छान चंद्रप्रकाश होता आणि मध्यरात्रीच्या सुमारास त्या निर्जीव शरीरात थोडीकर हातपाल सुरू झाली. चौकतच तो तरुण उठून बसला आणि त्याने वाळे चोळले, 'पत्थानों, पत्थानों! उठवून आला की नाहीत?' तो रवन-शीच बोलला.

'इथे कुणी पत्थान नाहीत, महाराज.' स्वप्नसुदरीने सांगितले. इथे कुणीतरी परकी व्यक्ती आलेली आहे हे त्याला समजलं. 'कोण आहेस तू? कुठून आलीस? आणि इधपर्यंत कशी काय आलीस?'

सुदरी उठून उभी राहतात म्हणाली 'माझ नाव स्वप्नसुदरी आहे. मी एक राज्यातली राजकन्या आहे आणि मला यात धाऊ आहेत, माझ्या भावजयानी मला घरातून हाकलून दिले आणि

आता मी अनाथ आहे, मला चंदनराजाचा शोध घ्यायचाय व त्याच्याशी लग्न करायची माझी इच्छा आहे.

'मीच चंदनराजा आहे आणि मीही एक राजकुमार आहे. पण तुला माझ्याशी लग्न करता येईल की नाही ते सांगता येत नाही, कारण मी बिनसमर मेलेला असलो आणि मध्यरात्र झाली की काही प्रतका मी जिवंत होला.'

'हे राजपुत्रा तू मघाशी पत्थाना उल्लेख केलास त्या कोण आहेत?' सुदरीने विचारलं. 'ती एक भोटीच कहाणी आहे. संपूर्ण समायाला नेळ पुरणार नाही आणि तुला उद्याच्या मध्यरात्रीपर्यंत इथे थांबावं लागेल.' राजपुत्राने उत्तर दिले. काही क्षण थांबून त्याने पुढे समायाला सुरवात केली.

'माझ्या बडिलाना बरीच वर्षे मूलबाळ नव्हते. एकदा अरण्यात शिकारीला गेले असताना ते बाट चुकले आणि एका मरुपाशी पोचले, तिथल्या मुनींनी त्यांना आश्रय दिला आणि रात्री तिथे त्यांनी विध्यानि घेतली. सकाळी पुढे जाताना मुनींनी त्यांना चंदनाच्या फुलाचा हार दिला. 'हा तुझ्या राणीला दे आणि तिला तो गळ्यात घालायला सांग. या हाराने सजीवनी शक्ती आहे.

मी हे सांगतो आहे, कारण तुझी पत्नी एका मृत बालकाला जन्म देणार आहे, पण त्या बाळाच्या गळ्यात हा हार घालला की ते जिवंत होईल. हा हार त्याच्या गळ्यात कायम राहील, हाच काळजी मात्र तुम्ही दोघानी घेतली पाहिजे.'

जानेवारी २००५

माझे बडीच परत गेले आणि त्यांनी राणीला तो हार दिला व तिला गळ्यात घातायला लावला. पुढे तिने मृत बातकाला जन्म दिला. फक्त तो हार गळ्यात घातल्यावर बाळ जिवंत झाले. बाळाच्या गळ्यात तो हार सर्वेस असे बाळ मोठ झाला व एक दैवत तर्क दिवू लागला. एके दिवशी तो राजवाड्याच्या मधील सध्याकाळी झांपी गेला, त्या रात्री काही पण्याना तो दिसला. त्याना त्याच्याभोवती फेर घडून नाच केला. फकील तर त्याच्याशीच लग्न कराने असं वाटले. त्याला ही कल्पना नापसंत नव्हती, पण परीबरोबर परीराज्यात कायम राहायला त्याने नकार दिला. म्हणून तिने रणावून त्याचा चदनफुताचा हार हिंसकावून घेतला व ती निघून गेली. दुसऱ्या दिवशी राजपुत्राचे निवडी शरीर झोपलेले होते. ज्ञानवारी २००५

हार गळ्यात नव्हता तोपर्यंत त्याचे नाव चदनराजा पडले होते.

त्या हाराचा वाड्यात, बागोंत, खूप शोध घेतला गेला पण हार मिळाला नाही. राजराणीन ठावले की राजपुत्राचे शरीर दहन किंवा दफन करायचे नाही तो हार पुन्हा मिळाला की राजपुत्र जिवंत झाला असता, म्हणून त्यांनी अग्न्यात एक सुंदर राजवाडा बांधला व चौकात राजपुत्राचे शरीर ठेवले. दर आठवड्याने राजा व राणी तिथे येत, मुलाच्याजवळ वरा देऊ वसून अन्न घाटत व परत जात असत. त्या परीकडे तो हार आहे हे त्यांना अर्थातच ठाऊक नव्हतं.

त्या तरुणाने त्याची कथा सानेपर्यंत पहात झाली आणि तोही शकला होता. तो जमिनीवर पडला आणि दुसऱ्याच क्षणी त्याचे शरीर अचेतन झाले. सुंदरीने त्या दिवशी रात्रीपर्यंत तिथेच थांबायचे ठरवले.

राजपुत्र पुन्हा जिवंत झालेला तिला पहायचा होता. त्या दिवशी राजा व राणी तिथे आले व राजपुत्राजवळ बसले. त्याच्या डोळ्यातून साखळी आसले गळत होती. नंतर ती दोघे निघून गेली. सुंदरीने डोळ्यात पादरी पड बानली होती, म्हणून ती त्यांना दिसली नाही.

मध्यरात्रीनंतर राजपुत्र पुन्हा जिवंत झाला. 'अरे राजपुत्रा, त्या पत्नी फुडाकेव्हा इथे येतील?' मी तिच्याकडून तो चंदनहार काढून घ्यायचा प्रयत्न करीन मी अदृश्य होऊ शकते. सुंदरी म्हणाली.

राजपुत्र कांही उत्तर देण्यापूर्वी कांहीनारी

अदभुत असे संगीत ऐकू आले. राजपुत्र तिला म्हणाला, 'मला वाटत त्या पत्नी येत आहेत, गुलाबी पक्ष असलेली परी पाहू. तिनेच माझा हार नेला होता.'

असं म्हणून राजपुत्र पुन्हा त्याच्या जागेवर झोपी गेला. त्या त्याच्याभोवती फेर घडून नाचायला लागल्या.

गुलाबी पक्ष असलेली परी त्याच्याजवळ गेली, तिने त्या चंदनहाराचा स्पर्श राजपुत्राच्या शरीराला केला. तो उठून बसला. तिने तोच प्रश्न पुन्हा विचारला, 'माझ्याशी लग्न करणेत का रे राजपुत्रा?'

त्यावर त्याने उत्तर दिले, 'जल्द करीन पण मग तू इथं या. राजवाड्यात माझ्याकडोवर राहिलं पाहिजेस, चाखेल?'

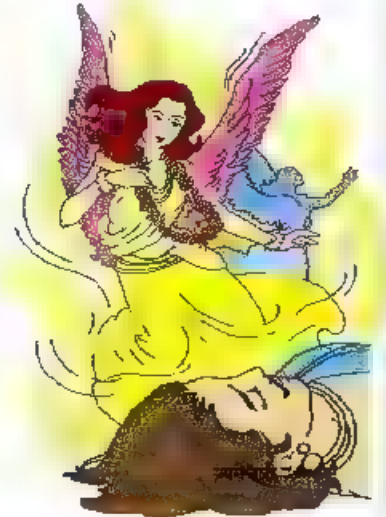
'मी कशी इथे राहणार? मी परीराज्यातली आहे, आणि आम्हाला दुसऱ्या जगात राहता येत नाही.' ती परी त्याच्याजवळून उठली आणि त्या उंच ओटबाबलन खाली उतरताना तिचा पाय कशात तरी अडकला आणि ती खाली पडली. सुंदरीच तिथे उभी होती पण त्यांना दिसत नव्हती. तिने क्षणाचा तोंड हार त्या परीच्या गळ्यातून काढून घेतला.

सुंदरीला जी अदृश्य होण्याची शक्ती मिळाली होती, ती परीचा स्पर्श झाल्यामुळे नष्ट झाली. पण्याना ती मूळ स्वरूपात दिसू लागली. गुलाबी पंखांची परी किंचाळली, 'सख्यानां, मनुष्य जातीतल्या कुणीतरी आपल्याला बघितलय' आणि त्रक्षणां त्या दिशेनाह्या झाल्या.

चाकोबा

सुंदरी बाईघाईत त्या ओटबाजवळ गेली आणि तिने राजपुत्राच्या गळ्यात तो चंदनहार घातला. आणि काय आश्चर्य, राजपुत्र उठून उभा राहिला आणि त्याने सुंदरीचा हार घेतला. 'हे गोड राजकन्ये, तू मला जिवंत केला आहेस. जल आपण जाऊन माझ्या आईवडिलांना मेद या. आपल्याला गाढून त्यांना अनिशय आनंद होईल.'

दोघेही राजधानीला गेले. राजराणीला तर हर्षवयू होईलसे वाटले. सुंदरीमुळे आपला मुलगा जिवंत झाला हे ऐकून तो ते फारच आनंदून गेले. तिला त्यांनी आपली सून करून घ्यायचे ठरवले. विवाहानंतर दोघांनी त्या आरण्यातल्या सुंदर राजवाड्यात आपला संसार धाटला.

कुबेराचे सरोवर

ब्रह्मदेव काशी येथे राज्य करीत असताच धिक्क्यानी त्याचा मुलगा म्हणून अवतार धारण केला. राजाने त्याचे नाव महाशासन असे ठेवले. आणि काही काळ लोटल्यावर राणीला आणि एक मुलगा झाला. त्या मुलाचे नाव सोमदेव असे ठेवण्यात आले.

दोन मुल झाल्यानंतर दोन वर्षांनी राणी स्वर्गलोकी निघून गेली. राजाने आणि एक लग्न केले. दुसऱ्या राणीला एक मुलगा झाला. ती शुभवार्ती ऐकून राजाला परमार्ज झाला. राणीला भेटून राजा म्हणाला, "वर्णी, काय वाटेत तो वार मागून ये?"

राणी म्हणाली, "हं भयभी मुठे मधी आनखमक वाटेत तेव्हा मागून घेईन!"

धाकट्या राणीच्या मुलाचे नांव आदित्य होते. त्याने बंधाप्रमाणे राजोचित सर्व विद्या शिकून घेतल्या व यथासमयी एक सुंदर तरुण युवक झाला. राणी एकदां राजाला म्हणाली - "आपण तेव्हा एक वर देतो, म्हणता होता, तो वर मी आता मागत आहे. आदित्याला युवराज म्हणून अभिषेक करावा!"

जातक कथा

राणीची ती इच्छा ऐकून राजा अवाक् झाला. म्हणाला, "थोरल्या राणीची दोन मुले असताना धाकट्या मुलाला युवराजपद कम देता येईल? तू मागितलेला वर न्याय्य नाही!" राजाने सांगून टाकले.

एके दिवशी राजाने आपल्या दोघा बोरल्या मुलांना बोलावून सर्व गौरी समजावून सांगितल्या व म्हणाला, "तुम्ही राजधानीबाहेर बुर कोटेवरी काही काळ जाऊन राहू. कधी माझ्यानेत राज्या तुम्हालाच मिळणार आहे. म्हणून तेव्हा वरत येऊन राज्यभार हाती घेता येईल."

असा राजाने त्यांना सल्ला दिला. पित्यान सुचविल्याप्रमाणे महाशासन व सोमदेव राजधानी सोडून निघाले.

ते राजधानीच्या वरीपर्यंत पोचले असतील नसतील, तबल्यात आदित्य त्याच्या पाठोपाठ आलाच. तिथे मिळून प्रवास करीत हिमालय पर्वतात काही दिवस भ्रमण करीत फिरल्यावर तेथील अख्य प्रांतात येऊन पोचले.

एके दिवशी तिथे दमून भागून एका झाडखाली विश्रान्तीसाठी येऊन बसले. महाशासन धाकटा भाऊ आदित्य याला म्हणाला, "आदित्या! ती झाड दिसत आहेत ना, त्याच्या जवळपास एक सरोवर दिसत आहे. तू स्वतः पाणी पिऊन घे आणि आम्हा दोघासाठी कमळाचे दोन द्रोण करून त्यात ध्यायला पाणी घेऊन ये."

आदित्य त्या सरोवरावर गेला आणि पाणी प्यायला म्हणून त्याने सरोवरात पाय टाकला. मात्र एका यक्षाने त्याला धरत आणि त्याला घेऊन तो सरोवराच्या बुडाराशी त्याचे घा हात नेथे घेऊन गेला. बागच वेळ झाला तरी आदित्य त आलेला पाहून महाशासनाने सोमदेवाला चौकशी करायला व स्वतः पाणी पिऊन एक द्रोण भरून पाणी आणायला पाठविले, त्याने पाण्यात पाऊल टाकल्यासरोवर यक्षाने त्याला खुळां धरून नेले.

काही वेळ वाट पाहून महाशासन स्वतः दोघा धाकट्या भावांच्या शोधार्थ निघाला. दोघांना काही अपाय तर नाही झाला. ही शंका त्याच्या मनात होती. म्हणून तो तालवार उचलून सरोवराच्या काठी आला. परंतु तो सरोवरगत उतरला नाही व सरोवराकडे बलाच घेऊन निरखून पहात उभा राहिला. ते पाहून यक्षाने ओळखून की हा धाकट्या भावासारखा आईबाईने पाण्यात उतरणार नाही.

यक्ष एका कोळ्याचे सोंग करून महाशासन जवळ घेऊन म्हणाला - "तुम्ही असे पहात उभे का आहात? तुम्हाला लागली असेल तर पाण्यात उतरून पाणी पिऊन घ्या की." महाशासनाने ते ऐकून यात काहीतरी तबाडी असली पाहिजे, हे ओळखले व म्हणाला - "तुम्हाला बोलण्यावागण्या-

चांदोवा

वरून तू माझ्या दोघा धाकट्या भावांना काही तरी केले असवस, अशी मला शका येते आहे.

"तू थोडा विवेकवान दिसतो आहेस खरा. तर मग खरं ते ऐक. एका ज्ञानसंपन्न विवेकी व्यक्तीला लोडून बाकी सरोवराजवळ जी काणी येईल त्याला मी धरतो. अशी आमचे प्रभू कुतेर यांची मला आज्ञा आहे." यक्ष म्हणाला.

"म्हणजे ज्ञानसंपन्न व्यक्तीकडून तुला अवेश हवा आहे, असंच ना? मी तुला ज्ञानबोध करतो परंतु मी वाटेने चालून दमून भागून गेलों आहे. महाशासन म्हणाला.

लगेच यक्ष त्याला आदरपूर्वक आपल्या घरी सरोवराच्या तळासा घेऊन गेला व त्याचा सर्व प्रकार अतिथिसत्कार बरी करून त्याला बसायला त्याने योग्य आसन दिले व स्वतः त्याच्या पायांजवळ बसला.

51

जानेवारी २००५

महाशसनाने त्याला गुरूकडून जो ज्ञानबोध झाला होता त्याबरोबर स्वयमुद्भवाने त्याला मिळालेले ज्ञान या सर्वांचा समग्रबोध यक्षाला करून दिले.

लग्नच यक्षाने कोळ्याचे सोंग टाकून दिले व स्वस्वरूपात प्रगट होऊन म्हणाला "देवपुत्रा, तू फार मोठे ज्ञानी पुरुषही आहेस मी तुझ्या दोघा भावांपैकी तुला जो द्या तो परत वावा म्हणतो आहे. तू कोणाला तो समजून दे!"

"तर मग आदित्याला दे!" महाशसन म्हणाला

आपल्या सखड्या पाठच्या भावाला मग्नययं सोडून तू आमच्या घाकट्या साम्राज्यातला माणून घेतो आहेस, हा न्याय झाला का?" यक्षाने विचारले

"यात न्याय्य नाही अस काय आहे? मी माझ्या आईचा आहेच आहे मग माझ्या सावत्र आईला एकजण नको का? माझ्या सावत्र आईने आपल्या एकुलत्या पक्षा भुतासाठीच राज्य नव्हते का मागितलं? आम्ही दोघे यक्षित्याच्या आज्ञेप्रमाणे राज्य सोडून निघालो असता प्रातुभावाने तो भीळा

भाऊ नाही का आमच्याकडून आला? आम्ही दोघे जर राजधानीत घेतलो तर आमची सावत्र आई विचारणार नाही का की आदित्य कोठे आहे? प्रजेने विचारले तर यक्षाने त्याला खाल्ले अस सांगून मी मोकळा होऊ म्हणतोस का?" महाशसनाने यक्षाला उत्तर प्रश्न विचारले

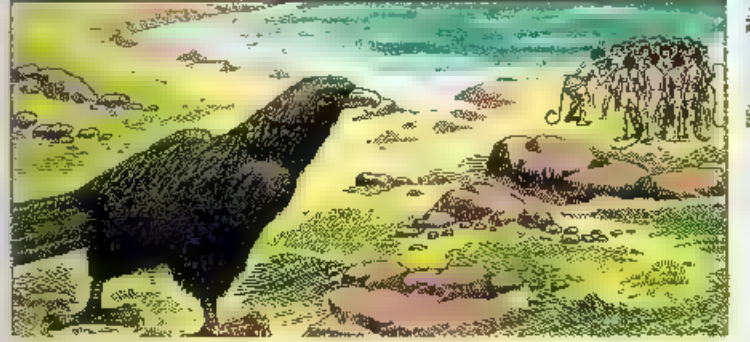
तेव्हा यक्ष महाशसनाचे पाय धरून म्हणाला, "मी तुझ्यामासखा ज्ञानसाम्राज्यात आजपर्यंत राहिला नाही. मी तुझ्या दोघा घाकट्या भावाला सोडीत आहे. तुम्ही या असम्यांत रहात निवळे दिवस, माझे अतिथी म्हणून राहिले."

महाशसन लक्ष्म्या दोघा भावासह यक्षाने पातुणे म्हणून राहू लागले. कांही दिवसांनी त्यांचे वडील ब्रह्मदेव महाराज वारल्याचे कळले तेव्हा महाराज आपल्या दोघा भावाला बोचर घेऊन यक्षसह काशीला गेला

महाशसनाने राज्याभिषेक झाला त्याने सोमदेवला आपला प्रधान व आदित्याला आपला सेनापती नेमले. त्याला मदत करणाऱ्या यक्षाला त्याने चांगलेसं घर बांधून दिले व त्याच्या सुखलोपीसाठी दासदासी नेमले

जानेवारी २००५

विष्णु पुराण

सुग्रीव किष्किंदेचा राजा झाला. वालीचा मुलगा अंगद याच्यावर त्याने सर्व राज्य कारभार सोपविला आणि स्वतः ऐश्वर्यात गुरूपटून गेला. रामाला दिलेले वचनच तो विसरून गेला. लक्ष्मणाला राग आला आणि तो धनुष्यावर बाण चढवून किष्किंदेला गेला. हनुमानाने अंगडून सुग्रीवाला बजाविले की रामाच्या कामाची जबाबदारी तत्काशी बजाविली पाहिजे.

सुग्रीवाने चारही दिशेना वानरांना पाठविले व सीतेचा शोध काढून यायला सांगितले. अंगद, हनुमान, जांबुवत, यांरि बनरवीर दक्षिण दिशेला निघाले. त्यांचेही रामाने मारुतीला बोटातली आठी काढून दिली आणि "ही मी सुग्रीवाची देत आहे" असे सांगून सीतेचा बायला सांगितले.

दक्षिणेकडील समुद्राच्या किनाऱ्यावर पांचल्यावर वानर म्हणू लागले "जटायूने वन

सीतेला घेऊन दक्षिणेकडे गेला असल्याचे सांगितले खरे, पण तो कोठे गेला आणि त्याने पुढे काय केले कोणास ठाऊक?" त्याच वेळी सर्व वानरांना मिळण्यासाठी जटायूचा थोरला भाऊ संपाती पुढे चालतच येत होता त्याला पंख नव्हते.

एकदा जटायू आणि संपाती चढाओढ लावून सूर्यमडलाकडे गेले. जटायूला उडता आले नाही म्हणून तो धावला. संपाती उडतच राहिला आणि त्याने आपले पंख जाळून घेतले, दक्षिणेकडे समुद्रकाठी तो असहाय होऊन पडला. तेव्हापासून सहजी मिळेल ते मिळून तो आपला उदरनिर्वाह चालवीत होता.

संपातीला बानरांकडून घडलेले सर्व भूत कळले. त्याने अंगदाला पाठीवर उबवून भरकिते आणि जितके दूर पाहता येईल ते पाहयला सांगून

हनुमान आणखी मोठा झाला. सुरगाने आपले तोंड आणखी मोठे करून हनुमानाला गिळायला नी पुढे आनी लगेच सूक्ष्म रूप धारण करून हनुमान सुरसेच्या तोंडात शिरला आणि तत्क्षणी किाट रूप धारण करून तिचे तोंड फाडून बाहेर आला. सुरसा पुन्हा देवकी रूप घेऊन निघून गेली. देवानी हनुमानाच्या शक्तिसामर्थ्याची प्रशंसा केली.

हनुमान उठत उठत जात असताना त्याची सावली राहूची आई सिंहिका वावाच्या राक्षसिणीने धरली आणि ती घाले ओढू लागली. हनुमानाला शक्ता आली त्याने खाली डोक्यातून पाहिले. सिंहिकेवर एक मुष्टिप्रहार करून तिला त्याने छार केले.

सर्व विजेने पार करून हनुमान पुढे निघाला असता सुवर्त्मला नागाची सागर कन्या माशाच्या रूपाने तोंड उघडून चकित होऊन राहू लागली. हनुमानाचा एक स्वेदबिंदु तिच्या तोंडात पडला. तिने तो गिळला. त्यामुळे तिला गर्भ राहिला आणि मत्स्यबल्लभ नागाचा मुलगा तिला झाला.

एकदा पर्वताना परळ होतं. ते इद्र जायत्या वज्रायुधाने कापीत असता हिमालयाचा मुलगा मैनाफ कमंडात जाऊन लपून बसला होता. हनुमानाला पाहून तो बर आला व हनुमानाचा म्हणाला 'कमंडा, असा माझा शिखरावर थावून विश्वाची घे रे, मी विनती करतो.'

मैनाकाच्या कितीनीला माज देऊन हनुमान त्याच्या शिखरावर थोडा वेळ थांबला आणि पुन्हा उद्वाण करून विद्वत् वेगाने लंकेला जाऊन पोचला.

लंकानगरीच्या रक्षणार्थ लकिणी नावाची एक

राक्षसीण होती. तिने हनुमानाला लंकेत शिरत असता पाहिले व एक भाला घेऊन ती हनुमानावर चालत गेली.

हनुमानाने सूक्ष्म रूप धारण केले आणि स्वतःचा बचाव केला. तो त्या रूपातच लंकेचे द्वार पार करण्याच्या प्रयत्नात होता. लकिणीने हनुमानाला हाताने माथी पकडायी, तसे पकडले हनुमान लंकिणीच्या तळहाताला चाबला, लक्ष्मणाह मुरू झाला. लकिणीने त्याला सोडले.

हनुमानने आपली मूठ बळून लंकिणीच्या छातीत प्रहार केला. तो मुष्टिप्रकार होनाच लंकिणी यडाभडा ओंकु लागली आणि वंशुद होऊन पडली.

लंकिणीने शुद्धीवर आल्यावर हनुमानाला नमस्कार केला व म्हणाली 'मी जेव्हा अशी वंशुद होऊन पडले, त्या व्रतकेषामुन लंकेचा नाश पुरू होईल, असे ब्रह्मदेवाने सांगितले होते. शापापुढे मी एक शुद्ध देवता होऊन लंकेचे रक्षण करीत आले. इतके दिवस मी पाहारा दिला आता मी निघून जातो, तू आता वा!' असे शांगून लकिणी गंधर्वरूप धारण करून आकाशात उडून गेली आणि अतर्धान पावली.

हनुमानाने लंकानगरीत प्रवेश केला. रत्नदीप जळत होते आणि उंच इमारती लंकेत होत्या. लंकेचे वैभव पाहून हनुमान चकित झाला.

हनुमान सूक्ष्मरूप धारण करून सीतेच्या शोध लंकानगरीत सर्वत्र काढू लागला. त्याने रावणाचा सारा मज्जल हुडकून पाहिला. त्याला मदोदरीच सीता असेल असे भ्रमवश वाटले, परंतु तगेच आपली मूठ त्याच्या लक्षांत आली.

सीतेचा पाग कोठेही लागेना. तिचा शोध

सांधोवा

काहीत हनुमान अशोकवनात गेला. तिथे त्याला रावणाचा जप कोणी करित असल्याचा अवाज कानी पडला.

चंद्रशिलेने बांधलेल्या एका मंडपात रामाचे स्मरण करून सीता त्याच्या नामाचा जप करीत होती.

त्या मंडपाच्या चारही बाजूला मोठमोठे भाते तळवारी व्हाई शब्दे धारण करून राक्षसस्त्रिया पाहारा देत होत्या.

मदपाजवळच असलेल्या एका अशोक वृक्षावर चढून हनुमान पाहू लागला.

सीता मंडपातून येऊन शंजराच्या एका अशोक वृक्षाखाली बसली.

रावण वाटाप्रादाने अशोकवनात येत होता. त्याच्या माठीमागून देव, गंधर्व, नाग, यक्ष, राक्षस व सुद्ध मानव स्त्रिया त्याच्या वैभवाचे गान

करीत येत होत्या. रावण अशोकवृक्षाजवळ आला व सीतेला म्हणाला - "तू आता तरी मी म्हणतो ते ऐक. एक क्षुद्र आसा मानव राम, त्याच्यावर विश्वास करू नकोस. तो लंकेला येणे म्हणजे एक स्वप्नच।"

सीतेने गयताची एक काडी तोडून घेतली व त्याला म्हणू लागली - "हे रावणा! तुझ्या बढाया आणि तुझ्या वैभवाला पाहून मी लुब्ध होईन हेच स्वप्न आहे! तू एक चोर आहेस! तुला शिक्षा करणे हे राजारामाचे कर्तव्य आहे! तू उगीच दहा कंठांनी कंठशोष करू नकोस! राम तुला शासन करण्यापूर्वी ज्या फुश्याख्या मारायच्या असतील त्या मारून घे! तू आपल्या अंतःपुराव जा, तुझा अंतःकाळ जवळ येऊन ठेपला आहे!"

रावण ते ऐकून एक मोठी तलवार उपसून म्हणाला, "मी तुझे तुकडे तुकडे करून टाकतो!"

जानेवारी २००५

ते ऐकून सीता म्हणाली - "तू तसें करणे शक्य नाही! मी स्वतःच तुझ्यासमोर नमून जाईन, असे तुला वाटते आहे. रामाची बायको, रावणाचा प्रताप आणि वैभव पाहून नम्रपणे तुझी होऊन जाईन, असे तुला वाटते आहे. तुझा हा अहंकार आहे व तुझी ही दुराकांक्षा आहे!"

"होय, आमच्या एका राक्षसवर्नितेचा जो अपमान झाला त्याला असाच प्रतिकार मिळणार आहे! तोच माझा हट्ट आहे!" रावण म्हणाला.

"नाही, तू रामाशी दोन हात करून जिंकून मला जिंक, तू आहेस भितरा, मायरूप घेऊन चौरासारखा जालास. राम तुझा संहार करील, माझा हा हट्ट आहे!" सीता म्हणाली.

रावण गुरगुरत तेथून निघून गेला. हनुमान एंघी पडला होता, राक्षस स्त्रिया नसतेवेळी तो झाडावरून उतरून आला. आणि रामाची अंगठी त्याने दिली. तारिका जणू त्याच्या डोक्यावर शोभत होत्या, असे विराट रूप धारण करून "माझ्या खांद्यावर नसून आलीस तर रामाजवळ घेऊन जाईन," असे हनुमान तिला म्हणाला.

"ते योग्य नाही; रामाने रावणाचा संहार केला पाहिजे आणि मला सोडवून नेतं पाहिजे! तोपर्यंत सीता अशोकवनात शोक करीत राहणार, असे रामाला सांग!"

सीता म्हणाली, तिने आपल्या वेणीतील चूडामणी काढून विता आणि "रामाला हा वे!" असे म्हणाली.

हनुमानाने आपण आलो होतो, हे रावणाला कळावे म्हणून अशोक वनाचा विध्वंस केला.

56

चांदोबा

त्याला ठार करायला जंजुमाली आला, त्याला, अक्षयकुमाराला, आणि सहस्रावधी राक्षसांना हनुमानाने ठार केले.

रावणाचा मोठा मुलगा इंद्रजित याने हनुमानावर ब्रह्माचा प्रयोग केला. ब्रह्मदेवाचा गौरव रक्षावा, यासाठी हनुमान धोडा घेऊन स्वस्थ राहिला आणि ब्रह्माच्याने स्वतःला बळ करून घेतले. रावणाच्या दयान्यांत जाऊन त्याची वनउपाधाली करण्याची इच्छा घुटां होती.

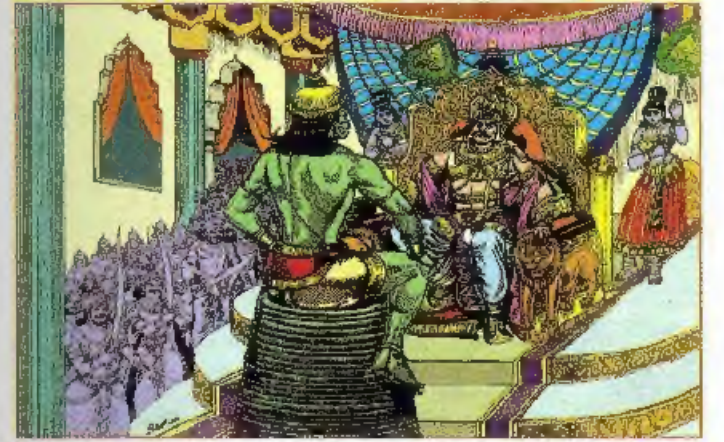
राक्षस हनुमंताला रावणाच्या दारबारात घेऊन गेले, तेव्हा रावण एका उच्च सिंहासनावर बसलेला होता. खाली लोखंडाच्या साखळदंडांनी बांधलेल्या हनुमानाकडे त्याने हंसत पाहिले.

हनुमानाने आपले शरीर बाढवून साखळदंड तोडले आणि आपल्या शोपटीची वेदोळी एकावर

एक करून रावणाच्या सिंहासनापेक्षा एक उंच आसन केले व त्यावर बसला.

तो रावणाला म्हणाला - "ऐक रावणा, राक्षसांच्या राजा! मी रामाचा दूत आहे. रामाने माकडांनाच मोठे भीर म्हणून तयार करून तुझ्या लंकेवर स्वारी करण्यास तयार केले आहे. तो आता श्रेष्ठ मानव आहे. तू बलिष्ठ आहेस, असा गर्व करू नकोस. बलिष्ठ सापाबा मुंग्यांनी कसे ठार केले, तुला ती गोष्ट सांगण्याची गरज नाही. तू सीतेला रामाकडे मुकाट्याने पोचती करून घेमाची क्षमा माग!"

रावणाला भयंकर राग आला व त्याने तलवार उपसली. तेव्हा विभीषणाने रावणाला आठवण करून दिली की दूताला मारावयाचे नसते. ते नीतिविरुद्ध आहे!

चांदोबा

57

जानेवारी २००५

रावण म्हणाला, "तसे असेल तर या धर्मेडबोर माकडाच्या शोषटीला चिंध्या गुंडाळून त्यावर तेल ओता." शोपटी लांबप होत गेली. फपदे व तेल पुरेच पडत नव्हते. त्याला आग वाचली गेली. मास्तीने शरीर नाचविले आणि उड्याण केले. गेटलेल्या शोपटीसह गरगर फिरला. मोठमोठ्या इमारती व वाड्यांवरून उड्या मारीत गेला-आणि सर्व लंकानगरीची जण आहुती अग्नीला दिली. रावणाचे अंतःपुरही जळून गेले. कित्येक राक्षस जळून गेले. विभीषणाचा वाडा मात्र वांचला.

सीता अशोकवनात सुरक्षित आहे हे पाहून त्याने समुद्रात उडी मारली आणि आपली शोपटी विझविली. नंतर चूडामणी घेऊन रामाकडे परतला.

चूडामणीला पाहून रामाला आनंद झाला व हनुमान सीतेला पाहून आल्याची खात्री पटली. हनुमानाने सर्व कर्ण सांगितले.

रामाने हनुमंतास आर्तिगन दिले व म्हणाला, - "हनुमाना! पाहून ये जसे म्हटले होते तुला, पण तू लंकेला आग लावून आलास. तुझ्यासारखे चांगले माझ्या बाजूला असता मला असाध्य असे कांहीच नाही. मी व सीता यांच्यामध्ये असलेले

अंतर तू दूर केलेस त्याला मला परमानंद होत आहे! तू बुद्धिमान आहेस, कीर्तिमान आहेस!"

रामाने कोदंड उचलले आणि सीतेने म्हटल्याप्रमाणे रावणाचा वध करण्यासाठी जणू कांही प्रतिज्ञाच केली.

विभीषण हा रावणाचा सावत्रपाऊ होता. "रामाशी वैर करू नकोस व सीतेला गौव्यसहित रामाकडे पोचती कर आणि लंकेचे रक्षण कर." असे त्याने रावणाला पुरोपदीने सांगितले.

रावणाला अनावर क्रोध आला. तो म्हणाला - "तुझ्या एकट्याचा हट्ट आहे! तुझ्या मूर्खपणामुळे सर्व राक्षसकुळाचा अपमान करू म्हणतोस?" विभीषणाला अशा शब्दांत उत्तर देऊन रावण पुढे म्हणाला - "अरे भितऱ्या! तू राक्षस कुळात व्यर्थ जन्मलास! शूर्पणाखेचा अपमान हा सर्व राक्षस जातीचा अपमान आहे, हे विसरू नकोस! तू कुठेही आहेस. तू लंका सोडून चालता हो! पुन्हा दुष्टीस पडलास तर तुझा जाणाच्या जागी शेवट करीतू!"

विभीषण आपल्या अनुचारांसह लंकेहून निघाला.

जानेवारी २००५

अर्धाकचा वैद्य

हेलापुरीत राहणारा गोपी दोन गाई व दोन म्हशीचे दूध विकण्याचा व्यापार करीत होता. एकदा त्याची ठिपकेवाली गाय आजारी पडली. त्यावेळी गोपी सुगंधीपूतचा दुधाचा व्यापारी कलू भाला भेटला. गोपीने कलूला आपल्या आजारी गाईसंबंधी सांगितले.

त्याचे बोलणे पूर्णपणे ऐकल्यानंतर कलूने त्याला म्हटले, "तुझ्या बोलण्यावरून तर अगदीच स्पष्ट समजतंय की तुम्ही गाय नीट चारा खात नाही, पाणी पीत नाही, आंबोणाला तर तोंडही लावीत नाही. होय ना?" "हो रे, तसेच आहे म्हटलं तरी चालेल," गोपीने जरा चिडून उत्तर दिलं.

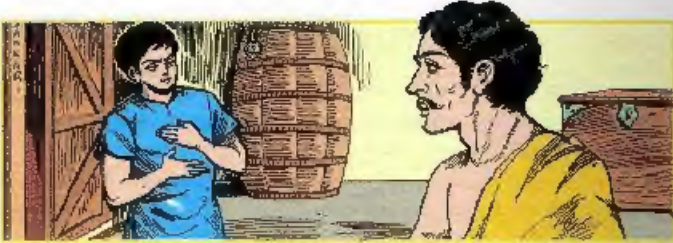
पण कलूने ग्रेमळ सुगंत सांगितलं, "हे वध गोपी, एका महिन्यापूर्वी माझी पांढरी गाय अशीच आजारी पडली होती. मला थोडीफार गुरांच्या औषधांची माहिती आहे. घमेलेभर आंघोण घेऊन त्यांत लोटाभर कडुनिंबांचा रस घालता, आणि दोन बोटे भरून हिरडा आणि काहत्याचा रस मिसळून तिला ते पाजलं. आणि बास, बक्षता बघता...." तो पुढे कांही सांगणार त्यापूर्वी गोपी तिथून जाताजात म्हणाला, "तुझं औषध काय ते समजलं. भेटू पुन्हा!"

दोन दिवसांनंतर दुःखीकरी झालेला गोपी कलूला भेटला आणि सांगायला लावला, "कलू, मी वेळीच तुझ्याप्रमाणेच उपत्य केला आणि त्यातुसार गाईला छायला प्यावला दिलं, पण कुसऱ्याच दिवशी गाय मेली रे!" "अरे, माझ्या त्या औषधाने माहीत पांढरी गाय पण गेली होती. म्हणून मी तुला पुढे सांगणार होतो की माझ्यासारख्या अर्धाकचाच्या वैद्यापेक्षा तू आपला चांगल्या पशुवैद्याला गाय नेऊन वाखव म्हणजे चांगलं! पण तू माझं बोलणं नीट ऐकलंच नाहीस आणि चालता झालास!" कलूने म्हटलं.

- अनंत प्रभू

चांदोबा

वात्सल्य

एका गांवात एक शेतकरी होता. त्याचा मुलगा मोहन अगदी आलशी व उमळ होता. आपल्या वडिलांच्या कामांत तो अजिबात मदत करीत नसे. गांवातल्या शाळेत त्याला शिकायला पाठवण्याचा वडिलांनी खूप प्रयत्न केला. पण मोहनला मुलीं अभ्यासाचा तिटकाराच होता. कारण घळा पाठ केला नाही म्हणून गुरूजी त्याला दोनतीन वेळा रगायले होते व मारही दिला होता. म्हणून तो शाळेत जाईना. नुसता इकडेतिकडे उवाळकी करत हिंडत बसला. मुलाचा हा उनाडटपूपणा पाहून बाप घाबरला. त्याने मुलाला धाक दाखवला, घमकी दिली आणि नीट समजावले, पण कांही उपयोग झाला नाही.

मोहन मोठा झाला. वडिलांना वाटले की या तरण्याबांड मुलाचे लग्न करावे. कुटुंबाचे पालनपोषण करण्याची जबाबदारी पडली की तो आपोआप सुधारेल. लग्न झाल्यावर मोहनने लगेच वडिलांना विचारले, "बाबा, माझा हिस्सा मला हवाय. मी माझे आयुष्य स्वतंत्रपणे जगेन."

वडिलांनी आज्ञापनि विचारले, "तुला या घरांत कोणता त्रास होतोय? तुला वेगळं म्हायला कुणी सांगितलंय? तुला जमेल तशी थोडीफार कमाई करून तू माझ्याजवळच राहिलास तर मला खूप समाधान वाटे. तू कधी एकटा राहितेला नाहीस की कधी पैसे कमावलेले नाहीस. वेगळं घर कैलंस तर संकटात सांपडशील. तुला व्यवहारी जगाचा कांही अनुभव नाही. शिकलाही नाहीस, कामाची मुळीच संवय नाही, तेव्हा माझ्या देखरेखीखाली थोडंसं शेतीभातीचं काम शिकलास तर तुझाच फायदा होईल. आणि, माझी मालमत्ता तुमीच तर आहे. तू आणि सूनवाई, ह्यांच्याशिवाय मला दुसरं कोण आहे?" आणि पित्याच्या डोळ्यांतून अश्रू वाहू लागले.

"बाबा, उगीच माझ्यावर प्रेम करायचं नाटक करू नका. मी तुम्ही सारखे मला रागावत होता, माझ्यावरून काहीची माथा वाटत नाही तुम्हाला! आजपर्यंत तुम्ही फक्त मला ओरडलात, मारलेत नि त्रास दिलात! आता मला स्वतंत्रपणे जगायची

इच्छा आहे तर तुम्ही कां मधे अडथळा आणलाय? मी येगळा राहून सुखी झालो तर तुम्हाला आनंदणार नाही का?" मोहनने विचारले.

मुताब्या या क्षुद्र वृत्तीच्या शब्दांमुळे पित्याचे हृदय विदीर्ण झाले. काय बोलावे नि काय बोलू नये, हेच त्याला समजेना. कांही वेळ तो स्तब्ध बसला आणि मनांतल्या मनांत स्वतःलाच दोष देत राहिला. नंतर त्याने मुलाचे म्हणणे ऐकायचे ठावले. कांही दिवसांतच त्याला डाळतांदुळाचे भाव समजले कीं येईल परत बापाजवळ! असं मानून निराशेने तो मुलाला म्हणाला,

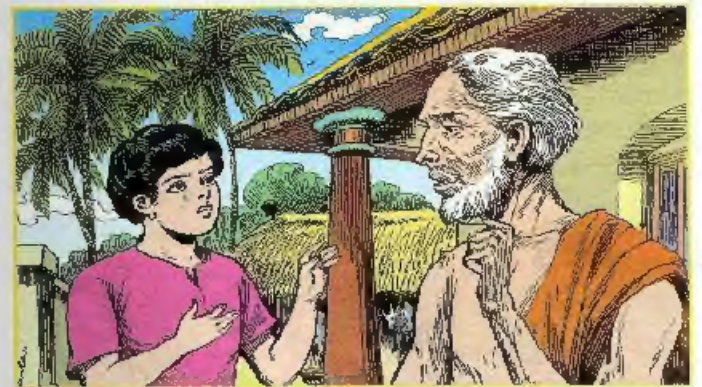
"एक पोरा! असं कधीही वाहू देऊं नकोस. तुला हवं तिथे राहा, सुखी राहा, असंच मला वाटे." असं म्हणून बापाने मुलाचा बाटा त्याला वेगळा काढून दिला. आपल्या बांटाणीची रक्कम घेऊन मोहन जवळच्याच दुसऱ्या गांवात

राहायला गेला. तिथे तो मोलमजुरी करून दिवस कंठायला जगला.

एक वर्ष उलटले. मोहनला मुलगा झाला. मोहनप्रमाणे त्याचा मुलगादेखील कामचुकार आणि उनाड निघाला. त्याचे उमट बागणे पाहून मोहनला खूप दग येत असे. एक दिवस संतापाने पेटून मोहनने आपल्या मुलाला चांगलाचोप दिला. तो घरांतून पळून गेला आणि आपल्या आजोबांच्या गांवी गेला व त्यांना सारी हकीकत सांगितली.

आजोबा नातवाला घेऊन गांवातल्या एका पित्राकडे गेले. त्यांच्याशी बोलून चार दिवस नातवाला त्यांच्या घरी ठेवण्याची त्याने व्यवस्था केली.

इकडे मुलगा घरांत नाही हे पाहून मोहन घाबरला. त्याने मुलाला खूप शोधले, पण कांही उपयोग झाला नाही. मुलाला शोधतशोधत मोहन

चांदोबा

शेवटी आपल्या पित्याजबळ गेला व त्याने विचारले, "बाबा, माझा मुलगा घरांतून पळून गेला आहे. तो इकडे नाही ना आला? तो कामचिम कांही करत नाही. शिक्त नाही, नुसता उडाणटप्पू बनलाय. म्हणून मी त्याला चांगला मार दिला, नि तो घरांतून निघून गेला."

"गेला निघून तर जाऊं दे की! असल्या आळशी मुलाने घरांत राहिल काय किंवा नाही राहिल, तरी बिघडलं कुठे? तो थोडाच तुझ्या मदतीला येणार आहे? तू उगीच काळजी करू नकोस." मोहनच्या पित्याने संपजावले.

मोहन निराशेने घरी परत गेला. आपला पती एकटाच रगत आलेला बघून मोहनची पत्नी रडतरडत म्हणाली, "मुलाला मार दिला, काय मिळवलं तुम्ही? त्याची संवय कधी तुम्ही बदलवीत का? बिचारा भुकेने कळवळून कुठे उपाशी बसला असेल कोण जाणे!"

एकुलता एक मुलगा हरबला म्हणून मोहनने अंधश्रम धरले. जेवणखाण सोडून दिले आणि दिवसरात्र तो मुलाच्या आठवणी काढून रडत राहिला. त्याची पत्नीदेखीव दिवसरात्र टिपे

गाळीत होती. घरात मुतकां कळा दिवू लागला. मोहनच्या बडिलांना जेव्हा ही बातमी समजली, तेव्हा त्याने नातवाला बरोबर घेतले आणि तो मोहनच्या घरी गेला. मुलाला बघून मोहनला अम्भू आचरेनात त्याने मुलाला मिठी मारली आणि तो ढसाढसा रडू लागला.

मोहनच्या पित्याने त्याचे सांत्वन करताना म्हटले, "पोरा, बापाचे वात्सल्य असेच असते. तू मुलाला मारलेस कारण तो उगाड झाला होता, पण त्याचा अर्थ तुझे मुलावर प्रेम नाही असा नव्हे. बघ, चार दिवस तो दिसला नाही तर काळजीने तुम्हा चेहरा कसा सुकून गेलाय. मीदेखील तू चांगला व्हावास म्हणून तुला नेहमी रणावतो, मार दिला, शिष्यादेखील मोबल्ल्या. मी परोपरीने सांगितले तरीदेखील तू ऐकले नाहीस आणि घरांतून निघून गेलास. तेव्हा मला किती बाईट वाटले असेल ते तुला आता समजलं असेल!"

त्यानंतर मोहन आपल्या पत्नी व मुलासह पित्याच्या घरी परत आला. शेतामध्ये काम करायला लागला आणि सारीजण सुखाने एकत्र राहू लागली.

मुलांना आश्चर्यात सुविस्त आणून हे पाहून बघनारी राजा शीतलेव सभास्थानाने प्राप्त होवतो. शिवायेच्या शिनिखाने माही बाळगण्याचाय चीरविहू असण्यात येऊनलेवा मला काको. वेचतुं त्याचे तैमिक रानही स्वापबांवर दस कलात. तेव्हा अकलंर त्या भूमीच्या पावित्र्यकडून त्यांना आदरणा कलने वेतात. वीरविहू संगेध पलत ज्ञापयच्या तयारीला शणाने राखर (कुलेवांनय्यनच्या कामासाठी प्रयतना नालून) नावात.

आर्य

अज्ञात राजकुमाराचे रहस्य

जयवंत मिळी फौजत म कायबरोक परत जालात.

बाही विचसर्तकर...

हीय रे बहदरेबा?

